

**vakblad voor
informatieprofessionals**

**Organisatiestem
staat onder druk**
Deel 24 AI in het
informatiedomein

Column Aslander
'Digitaliseren is
niet hetzelfde als
informatiseren'

**Vertrouwen in
zeven regels**
Recensie boek
Wiki's Wales

Foto's VOGIN-IP
Kennis, koffie,
collega's en AI

2026 | 04

**WETENSCHAPPELIJK
WIJS WORDEN**

**DE KB TRANSFORMEERT:
WETENSCHAPPELIJKE
KENNIS
VOOR IEDEREEN**

COLOFON

IP is met zijn hybride magazine (digitaal en papier), website, nieuwsbrief, events en socials het platform voor de informatieprofessional van vandaag en morgen.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (30ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl

hoofd- en eindredactie

Cindy Lammers

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdb@upcmail.nl
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl

**redactionele bijdrage
aan het blad en aan
informatieprofessional.nl**

Martijn Aslander, Simon Been,
Wouter Bronsgeest, Jos Damen,
Mirjam Elferink, Maarten Hafkamp,
Casper Kleiman, Leen Liefsoens,
Bjorn Schrijen

abonnementen

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren:
Luciène Paap, e-mail
l.paap@bureauvanvliet.com,
tel. 023-571 47 45. Zie voor een
overzicht van de mogelijkheden
en de mediakaart ook
informatieprofessional.nl

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

10

Van bewaren naar begrijpen

De KB is van onderzoeksbibliotheek voor wetenschappers naar nationale bibliotheek voor elke Nederlander bewogen, maar is de onderzoeker daarbij niet uit het oog verloren. Sterker, ze experimenteert om wetenschap voor iedereen begrijpelijk te maken, aldus Martijn Kleppe. In zijn keynote tijdens de VOGIN-IP-lezing gaf hij de deelnemers een inklek in de (technologische) ontwikkelingen op dat vlak.

14

Boek Jimmy Wales

Voordat Jos Damen het nieuwe boek las van Jimmy Wales was hij bang dat deze met *De 7 regels van vertrouwen* een doorsnee Amerikaans managementboek had geschreven of een vervolg op Rutger Bregmans *De meeste mensen deugen*. Dat is niet zo. 'Na lezing was ik oprecht verheugd dat Wales na 25 jaar Wikipedia nog steeds met een positieve boodschap durft te komen.'

16

Naar optical context recognition

'De heersende aannames dat digitaliseren duur is, dat OCR onbetrouwbaar is, dat opnieuw beginnen onbetaalbaar is, dat handgeschreven materiaal onbereikbaar is, zijn in de afgelopen maanden verdampt', stelt Martijn Aslander in zijn column. Hij werkt de laatste paar weken met een op AI gebaseerde, zelfontworpen OCR-pijp om dat te bewijzen.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

Zoektocht naar
waarheid

08

News Facts

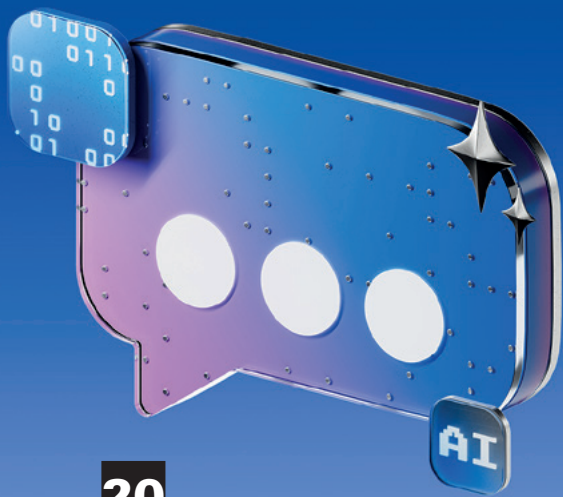
Plan universi-
teiten, Rijk en
SURF om los
te komen van
big tech

19

**VOGIN-IP
in foto's**

Kennis, koffie,
collega's en –
natuurlijk – AI

20

AI in het informatiedomein (24)

Wat is de impact van AI op het informatiedomein? Deze aflevering van de artikelenreeks richt zich op communicatieprofessionals, socialmediamanagers, internetredacteuren, woordvoerders en pr-professionals. Zij bewaken de buitengrens van de organisatie: wat de organisatie uitzendt, en wat er van buiten op haar afkomt. Precies die grens staat door AI onder druk, van twee kanten tegelijk.

28

Van Leiden naar archive.org

Op 11 september 2024 maakte de Leidse universiteitsbibliotheek bekend dat ze 350.000 oudere (vooral Europese) wetenschappelijke proefschriften uit de periode 1850-1990 ging weggooien. De verhuizer was al besteld. Gelukkig wierp Brewster Kahle van het Internet Archive zich op als redder van deze collectie. Hoe staat het nu met die enorme hoeveelheid dissertaties?

30

Column Mirjam Elferink

Vak van informatieprofessional belangrijker dan ooit

32

KB Onderzoekskroniek

De ontwikkeling van WijsNL

36

Lifehacking

Informatie in een oneindige werkruimte

38

Van de KNVI

Da's niet zo mooi

FAKE

Wat is echt en wat nep? Die vraag is een van de vragen van de laatste jaren. Dit mede dankzij de nieuwste vormen van generatieve AI en de menselijke drang om hiermee van alles te creëren. Dat laatste gebeurt vaak best aardig, maar ook steeds meer is het eng, gevaarlijk en samenlevingontwrichtend. Denk aan kwaadwillende toetsenbordriders die zelfgemaakt nieuws bij elkaar klikken dat er verdomd realistisch uitziet. Het online geschied. De trollen. Sinds de column van de KNVI verderop in deze IP kan daar wat mij betreft ook de AI-influencer aan worden toegevoegd. Natuurlijk had ik hier al eens van gehoord. Van het bestaan, niet dat ik zelf actief zo'n influencer ga volgen. Maar ik ben er toch maar even ingedoken. Waar je eerder nog vrij goed kon zien dat het poppetje een poppetje was – in een AI-fabriek in elkaar geknutseld – is het nu praktisch een mens. Fake wordt ook hier steeds meer 'echt'. Alleen met één verschil: die echte mens is normaliter niet zo bizar strak, glad en porseleinerig. De AI-influencers – met name vrouwen! – laten goed zien wat/hoe we schijnbaar graag willen zijn, of wat de prompter wil in een 'ideale situatie'. Totaal onrealistisch in het echt. De meesten van ons raken onderweg immers getekend door het leven. Dus spuiten we ons vol met botox en fillers, posten we ons suf op socials en zijn we zo weer data-input voor nieuwe gladde gezichten en lijven. Waar houdt het op? Het lijkt een vicieuze cirkel, wat verontwastend is, want die is oneindig. Het mixen van echt en nep is als je hengel uitgooien in water dat steeds troebeler wordt. Zie daarin nog maar eens de visen te vinden.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

**ZOEKEN
NAAR
WAARHEID**

Zoeken naar waarheid. Mensen bedenken allerlei methodes om de waarheid te achterhalen. En is het dan nou niet vaak gebruikt om de waarheid te achterhalen? Maar zintuigen geven ons slechts een persoonlijke interpretatie van de werkelijkheid.

Wetenschappers ontwikkelen daarom instrumenten, experimenten en vragenlijsten. Daarmee proberen ze hun eigen subjectieve blik zoveel mogelijk uit te schakelen. Ze herhalen hun observaties en metingen tot ze zeker zijn van de uitkomst. De methodes kunnen verschillen per vakgebied, maar voor alle wetenschappers blijft de vraag wanneer ben je zeker genoeg? En ook: wil je erkering of roem? Door leden kennis, weten en vaardigheden nodig tot het soort waarheid dat je nodig hebt.

ZOEKTOCHT NAAR WAARHEID

In deze tijd van twijfel zijn veel mensen op zoek naar waarheid. Terwijl desinformatie, fake news en kunstmatige intelligentie ons dagelijks bereiken, groeit het verlangen naar echtheid en zekerheid. Maar wat wordt bedoeld met 'de waarheid' en hoe weten we of iets betrouwbaar is? Wetenschappers en kunstenaars nemen de bezoekers bij de hand tijdens de tentoonstelling 'Waarheid? Kunst van de twijfel' – tot en met 3 januari 2027 in Rijksmuseum Boerhaave in Leiden.

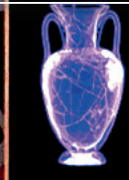
Foto: Fred Ernst

> Meer over
'Waarheid? Kunst
van de twijfel'
lees je op
pagina 6.

Vervolg
van
pagina
4-5.

Fred Ernst

TENTOONSTELLING OVER '(ON)WAARHEID' IN BOERHAAVE

In Rijksmuseum Boerhaave is onlangs de tentoonstelling 'Waarheid? Kunst van de twijfel' geopend. Hierin onderzoeken wetenschappers en kunstenaars waarom we zo sterk naar de waarheid verlangen en hoe we bepalen wat waar is – in deze tijd geen sinecure.

Bakens van Waarheid

De tentoonstelling richt zich op een thema dat juist nu, in een tijd waarin we te maken hebben met desinformatie, fake news en de impact van AI en sociale media, heel actueel is. Het verlangen naar echtheid en zekerheid groeit, maar wat wordt met

'de waarheid' bedoeld? Hoe weet je of iets betrouwbaar is? Welke rol speelt wetenschap daarin – biedt ze antwoorden of leert ze ons vooral beter twijfelen?

We vertrouwen vaak op anderen, maar op wie kun je rekenen, en wie niet? Wat voelt echt en wat voelt fake? Als films, boeken en theater niet letterlijk waar zijn, waarom kunnen ze je dan toch zo hard raken? Wat je nu denkt te weten over het verleden, is dat dé waarheid, of slechts één versie?

Kwetsbaar en waardevol

Boerhaave belooft deze vragen te duiden. Niet makkelijk want waarheid blijkt allesbehalve eenduidig. In de tentoonstelling benaderen wetenschappers en kunstenaars de vragen elk op hun eigen manier. Wetenschappers laten zien hoe zij met onderzoek, metingen en controlemechanismen de betrouw-

baarheid van kennis proberen te waarborgen. Kunstenaars maken zichtbaar hoe overtuigingen kunnen verschuiven naar misleiding, en hoe fictie soms echter kan aanvoelen dan de werkelijkheid. 'We brengen in de tentoonstelling wetenschappelijke objecten en hedendaagse kunst samen om te tonen hoe kwetsbaar én waardevol de zoektocht naar waarheid is', aldus Tim Huisman, conservator van Rijksmuseum Boerhaave.

Vier thema's

De tentoonstelling is opgebouwd rond vier thema's: Vertellers van Waarheid (wie vertrouwen we, en waarom?), Bakens van Waarheid (instituten, wetenschap, feiten: wat geeft houvast en wanneer begint dat te schuiven?), Vertroebeling van Waarheid (leugens, vooroordelen, desinformatie en de kwetsbaarheid van ons geheugen) en

Zoeken naar Waarheid (wanneer weet je genoeg, en is het altijd beter om de waarheid te kennen?). Bezoekers worden uitgedaagd hun eigen aannames en zekerheden te onderzoeken.

Grote inzet kunstwerken

Met 27 kunstwerken is dit de grootste inzet van kunst in een tentoonstelling van Rijksmuseum Boerhaave tot nu toe. Daarnaast zijn topstukken uit de eigen collectie te zien, aangevuld met bruiklenen van onder andere het GUM, Naturalis, Rijksmuseum van Oudheden, Teylers Museum en Universiteitsmuseum Utrecht.

> Tot en met 3 januari 2027 te zien in Rijksmuseum Boerhaave in Leiden, rijksmuseumboerhaave.nl/tentoonstellingen/waarheid.

GUM & Plantentuin

De tentoonstelling 'Waarheid? Kunst van de twijfel' is gebaseerd op een concept van het Gents Universiteitsmuseum (GUM) & Plantentuin; het concept werd ontwikkeld en uitgevoerd door het GUM. Boerhaave heeft de tentoonstelling aangevuld met verhalen en objecten uit eigen collectie en via bruiklenen. Met deze samenwerking onderstrepen beide musea 'het belang van internationale uitwisseling rond wetenschap, kunst en maatschappelijke vraagstukken.'

Pollution#5 Ruud van Empel (2021)

Campagnebeeld

PUBLICSPACES CONFERENTIE 2026 MET THEMA 'TECHNOLOGY FOR DEMOCRACY'

PublicSpaces en Waag Futurelab buigen zich tijdens de zesde editie van de PublicSpaces Conferentie – op 4, 5 en 6 juni 2026 – over de impact van technologie op onze democratie. Het thema is 'Technology for democracy'.

'Bigtechbedrijven domineren de digitale ruimte, het internet dient steeds vaker als arena voor geopolitieke strategieën. Algoritmes en door AI gegenereerd fake news veroorzaken desinformatie en polarisatie. Hierdoor is een gedeelde werkelijkheid niet langer vanzelfsprekend en worden publiek debat en vrije verkiezingen bedreigd. Voor een gezonde democratische samen-

leving is een digitale publieke ruimte essentieel.' Tijdens de zesde editie in Amsterdam onderzoeken PublicSpaces en Waag Futurelab hoe deze digitale publieke ruimte vanuit democratische waarden vorm kan krijgen. Er zijn keynotes van internationale sprekers, panelgesprekken en workshops, en er is een kunstprogramma. Meer over de conferentie vind je op conference.publicspaces.net. <

- ADVERTENTIE -

BEELD & GELUID
 DA
 AN
 Tenancy

Vraag naar de mogelijkheden van DAAN Tenancy bij Beeld & Geluid.

Preserveer
 jouw audiovisuele
 collectie

duurzaam en veilig voor de toekomst.
 En maak deze beschikbaar voor
 hergebruik.

beeldengeluid.nl/tenancy
archiefdiensten@beeldengeluid.nl

Fred Ernst

Vertoebeling van Waarheid

Fred Ernst

Vertellers van Waarheid

Generation#1 Ruud van Empel (2010)

Tom Haartsen

Anatomisch model van mannelijke hersenen, F.J. Steger (ca. 1880)

Naar ontwerp van Franz Joseph Gall en Johann Spurzheim; frenologische buste (1830) met daarop aangegeven gebieden waar volgens Gall karaktereigenschappen hun oorsprong hebben.

Heb je nieuws te melden, een trend gespot of een tip die je graag wilt delen met collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatieprofessional.nl.

PLAN UNIVERSITEITEN, RIJK EN SURF OM LOS TE KOMEN VAN BIG TECH

Veertien Nederlandse universiteiten slaan de handen ineen met het Rijk en SURF om minder afhankelijk te worden van grote techbedrijven.

Al in 2019 waarschuwden Nederlandse rectoren in een opiniestuk in *de Volkskrant* voor de bedreigingen van digitalisering voor de universiteit, maar gebeurde er lange tijd niets. Tot nu. De veertien Nederlandse universiteiten werken daarvoor samen met het Rijk en SURF. Dat ze juist nu actie ondernemen heeft onder meer te maken met de geopolitieke ontwikkelingen en de uitrol van chatbots. 'Het besef is doorgedrongen dat we hier iets aan moeten doen', zegt Alexandra van Huffelen, bestuursvoorzitter van de Radboud Universiteit en voorzitter van een speciaal opgerichte commissie voor digitale autonomie. Deze begint met een nulmeting van de risico's en wil digitale noodpakketten ontwikkelen.

PINDASOEP OPGENOMEN IN ERFGOEDCOLLECTIE BIBLIOTHEEK ROTTERDAM

Bibliotheek Rotterdam voegt voor het eerst een gerecht toe aan haar erfgoedcollectie. Het gaat om de Rotterdamse pindasoep van horecaondernemer en creatieve maker Manuela Gonçalves Tavares (foto rechts). Dat werd bekendgemaakt tijdens de presentatie van haar gastcollectie voor 'Verhalen van de Stad' in de Centrale Bibliotheek.

Pindasoep heeft wortels in West-Afrika, ontwikkelde zich in Suriname en wordt vandaag de dag bereid, aangepast en gedeeld in Rotterdam binnen een multiculturele gemeenschap. Daarmee staat de soep symbool voor de gelaagdheid van Rotterdam zelf. Het is een plek waar koloniale geschiedenis, migratie en hedendaagse stedelijke cultuur samenkomen in alledaagse praktijken zoals koken en eten.

Alledaagse cultuur

De erfgoedcollectie (Atlas Van Stolk) van Bibliotheek Rotterdam vertelt het verhaal van de stad, maar dat verhaal is nog niet compleet, weet de bibliotheek. Daarom gaat ze actief op zoek naar Rot-

terdammers en hun verhalen die nu nog ontbreken, zodat iedereen zichzelf in de collectie kan herkennen. 'Erfgoed is niet alleen wat in boeken staat of in musea hangt. Het zit ook in de dingen die we dagelijks doen, koken, eten, samenkomen. Door de pindasoep op te nemen in onze collectie erkennen we dat die alledaagse, immateriële cultuur net zo goed onderdeel is van onze gedeelde geschiedenis', aldus Maretta Johnson, conservator van de Atlas Van Stolk-erfgoedcollectie. Bibliotheek Rotterdam legt een foto van de klaargemaakte pindasoep vast, samen met het verhaal erachter en de menukaart. Het recept zelf blijft geheim. De collectie maakt het verhaal digitaal toegankelijk voor een breed publiek. <

'STABIELE KRACHT' .NL-DOMEIN BESTAAT 40 JAAR

Het .nl-domein heeft op 25 april zijn veertigste verjaardag gevierd. Op die datum in 1986 werd de aanvraag voor een .nl-topleveldomein goedgekeurd. Hierdoor werd .nl het eerste actieve landendomein buiten de Verenigde Staten.

De geestelijk vader van .nl, Piet Beertema, werkte destijds bij het Centrum Wiskunde & Informatica (CWI), wat verklaart dat het eerste geregistreerde .nl-domein cwi.nl was. Inmiddels zijn er meer dan 6 miljoen .nl-domeinnamen geregistreerd en neemt het nationale internetdomein de vierde plaats in op de ranglijst van grootste landendomeinen.

Landencodes

Beertema is niet alleen de grondlegger van .nl, hij was ook de eerste die een systeem met landencodes actief toepaste om zo alle computers die verbonden waren met het toenmalige internet uit elkaar te kunnen houden. Voorheen had iedere computer namelijk een unieke naam van zeven tekens, maar met wereldwijd 25.000 aangesloten computers liep dit systeem toen al snel tegen zijn grenzen aan en werd het onbeheersbaar. Beertema kwam op het idee om voor de namen van de aangesloten computers met een nationale domeinnaam te gaan werken en voor Nederland het .nl-topleveldomein aan te vragen. Na toekenning van .nl maakte hij voor zijn Eu-

ropese collega's een doe-het-zelfpakket zodat zij ook een internetdomein voor hun land konden registreren.

Oprichting SIDN

Omdat het aantal aanvragen snel toenam en het registreren handmatig gebeurde, werd in 1996 de Stichting Internet Do-

meininregistratie Nederland (SIDN) opgericht door CWI, SURFnet en NLnet. Sinds 1996 is SIDN verantwoordelijk voor de afhandeling van iedere aanvraag voor een nieuwe of verandering van een bestaande .nl-domeinnaam. Ook zorgt SIDN ervoor dat je bij de juiste website of het juiste e-mailadres terecht komt als je een domeinnaam

intikt. Dat werk (resolving) wordt tegenwoordig meer dan 4 miljard keer per dag uitgevoerd.

Het .nl-domein is volgens SIDN een van meest succesvolle en veiligste landendomeinen ter wereld, vooral omdat SIDN met haar registrars actief maatregelen neemt tegen onder andere botnets, malware, phishing en nepwebwinkels. <

Meer nieuws vind je op informatieprofessional.nl
en in de nieuwsbrief van IP.

NIEUWS KORT

>> **MediaDiamant**, een wegwijzer voor ouders, opvoeders en professionals om kinderen bewust en gezond met media te laten omgaan, is onlangs vernieuwd. Daarmee sluit die volgens Netwerk Mediawijsheid 'nog beter aan op de huidige leefwereld en op de landelijke richtlijn voor Gezond Schermgebruik'. Nieuw is onder meer de nadruk op de voorbeeldrol van ouders en opvoeders. De MediaDiamant bestaat uit zes vlakken: voorbeeld (nieuw), plezier, inhoud, veilig, samen en balans. Deze zes vlakken bieden concrete tips en informatie over mediaopvoeding voor kinderen van 0 tot 18 jaar. Voor professionals is daarnaast een nieuwe toolkit beschikbaar, met praktische materialen, een uitlegvideo en brochures ter ondersteuning van het gesprek met ouders. Netwerk Mediawijsheid wordt aangestuurd door KB, ECP, Beeld & Geluid, HUMAN en Kennisnet.

>> De EU-lidstaten en het Europees Parlement zijn tot een voorlopig akkoord gekomen over veranderingen

binnen de AI Act, waaronder een verbod op AI-toepassingen die zonder toestemming seksueel expliciete beelden creëren. Het besluit is een reactie op dergelijke beelden die werden gegenereerd door Grok, de AI-chatbot van Elon Musk. Het verbod moet nog formeel worden goedgekeurd. Als dat is gebeurd, zou de aangepaste wet op 2 december in werking moeten treden. <

**De KB transformeert:
wetenschappelijke kennis voor iedereen**

Van **bewaren** naar **begrijpen**

De KB is in de ruim tweehonderd jaar dat ze bestaat van onderzoeksbibliotheek voor wetenschappers naar nationale bibliotheek voor elke Nederlander bewogen. De onderzoeker is daarbij niet uit het oog verloren, sterker, de KB experimenteert om wetenschap voor *iedereen* begrijpelijk te maken, vertelt Martijn Kleppe. In zijn keynote tijdens de VOGIN-IP-lezing gunt hij de deelnemers een inkijkje in de (technologische) ontwikkelingen op dat vlak, waaronder de ambitie om een platform te bouwen voor wetenschappelijke publicaties waar elke Nederlander bij kan.

Maarten Hafkamp
Freelance journalist, schrijver
en scenarioschrijver

De KB is in de loop van de tijd (mede) dankzij de snelle technologische ontwikkelingen gaan innoveren. Martijn Kleppe opent met zijn keynote de veertiende VOGIN-IP-lezing, op 9 april in de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA), en vertelt vol enthousiasme over projecten die de KB begon (en soms weer staakte), of projecten die volop in ontwikkeling zijn. Kunstmatige intelligentie en hoe daarmee om te gaan is hierin een essentieel vraagstuk.

Het is Kleppes afscheidskeynote als directieteamlid van de KB. Hij verlaat de nationale bibliotheek per 1 juni om aan de slag te gaan bij SURF als directeur Advanced Solutions for Research. Met zijn portefeuille Onderzoeken en Ontdekken wist hij de KB naar de volgende fase te brengen. Een van zijn missies was de KB van onderzoeksbibliotheek voor wetenschappers naar een nationale bibliotheek voor iedereen te navigeren. Daarnaast is hij de verpersoonlijking van de gedachte 'iedereen is onderzoeker'.

'Enorme nerd'

Voor Kleppe zelf geldt dat werk en privé door elkaar lopen als het om onderzoek gaat, en hij vertelt er dan ook graag over. Als 'een enorme nerd' is hij altijd bezig met 'pielen en proberen'. Zo geeft hij om de twee weken programmeerworkshops aan kinderen in het wijkgebouw in zijn woonplaats Leusden. Verder is hij gek op de Home Assistant 'die allerlei apparaten kan aanzetten' en heeft hij een weerstationnetje en fijnstofmeter in de tuin. 'Ik vind het enorm leuk om op die manier bezig te zijn. Maar ik ben niet de enige. Er zijn heel veel mensen die in hun vrije tijd actief zijn met het vergaren van data en informatie.'

Wetenschappelijk én publiek domein

Wat hij in zijn vrije tijd doet hangt samen met wat informatieprofessionals doen, legt hij uit. 'Namelijk het aanbieden van informatie aan mensen op manieren die passen bij wat zij zoeken.' De KB doet veel onderzoek naar hoe mensen informatie aangeboden willen krijgen. Zo is met TNS Nipo onderzocht hoeveel behoefte er aan wetenschappelijke informatie is. 'We weten dat vrij veel mensen wetenschappelijke informatie gebruiken, maar zien ook dat ze het best moeilijk kunnen vinden.' Ook blijkt dat het vertrouwen in instituten als media, politiek en parlement daalt, terwijl het vertrouwen in wetenschap stijgt. 'Daarmee zijn er veel kansen voor het type werk dat wij doen, omdat wij deels in het wetenschappelijke domein en deels in het publieke domein actief zijn.'

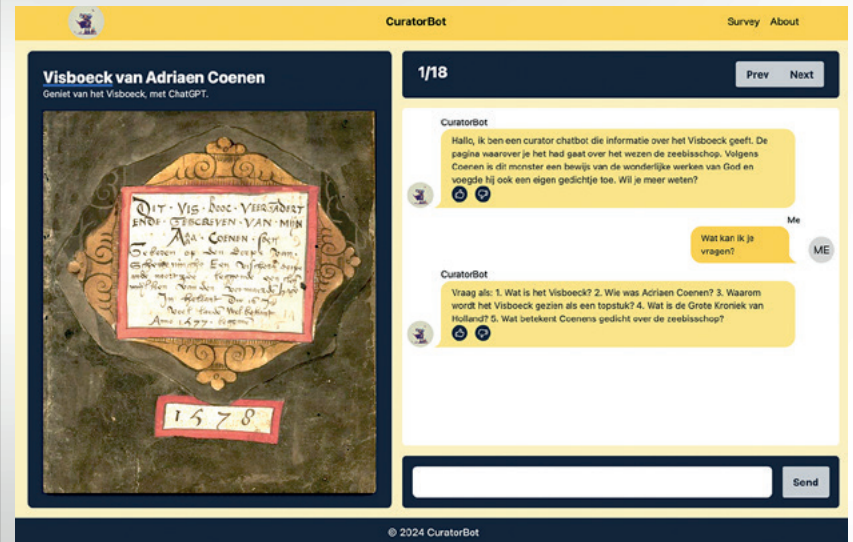
Van verzamelaar naar aanbieder

Kleppe loopt in grote stappen door de 228 jaar waarin de KB zich heeft ontwikkeld tot het instituut van nu. 'De kern is altijd dat het voor iedereen in Nederland mogelijk moet zijn om onderzoek te doen, te lezen en te

'Ik ben niet de enige. Er zijn heel veel mensen die in hun vrije tijd actief zijn met het vergaren van data en informatie'

'De KB was traditioneel gericht op wetenschappers. Wilde je destijds onderzoek doen, dan had je twee brieven nodig van een hoogleraar'

CuratorBot screenshot

leren, zodat je je een leven lang kunt blijven ontwikkelen. De KB was traditioneel gericht op wetenschappelijke onderzoekers. Wilde je destijds onderzoek doen, dan had je twee brieven nodig van een hoogleraar. Zelfs tot 1982 focuste de bibliotheek zich op wetenschappers en een kleine elitegroep.'

In verloop van tijd is de KB steeds meer gaan verzamelen – inmiddels zo'n 4,5 miljoen items – en twintig jaar geleden werd begonnen met het op grote schaal digitaliseren van de collectie. Dat was de grote stap van 'KB als verzamelaar' naar 'KB als aanbieder van informatie'. In dat proces zit ze in feite nog steeds. Op DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren) kunnen bezoekers op hoogwaardige kwaliteit canonieke werken bekijken. En in Delpher kunnen wetenschappelijke onderzoekers met twee API's dieper zoeken. 'We zien dat wetenschappers steeds meer hun eigen algoritmes hebben die ze willen loslaten op de data die er zijn.' De tak Dataservices biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om data-onderzoek te doen met de digitale KB-collecties. Daarnaast werd de KB tien jaar geleden verantwoordelijk voor het coö-

dineren van het stelsel van openbare bibliotheken waarbij de achterkant van de sites van alle vestigingen aan elkaar is geknoopt. 'Als je lid bent kun je e-books downloaden en lenen. Maar we registreren ook alle uitleningen. We publiceren dashboards waar je op vestigingsniveau van de bibliotheek kunt zien hoeveel er wordt uitgeleend en hoeveel mensen er werken. Hier komt ook de *inner nerd* in mij naar boven.'

Een hologram graag!

Kleppe schetst de transformatie van de KB van pure onderzoeksbibliotheek voor wetenschappers naar nationale bibliotheek voor elke Nederlander aan de hand van twee voorbeelden. Ten eerste het *Visboek* van Adriaen Coenen uit 1579, een van de topstukken uit de collectie. 'Een prachtig boek over wonderlijke wezens in de Noordzee.' Op het scherm laat hij ook een foto zien van Jeroen Vandommele, conservator na-middeleeuwse en moderne handschriften en *Visboek*-expert. 'Jeroen krijgt altijd een grote stroom aan vragen over dit boek en hij verzuchtte wel eens: "Ik zou eigenlijk willen dat er een soort hologram van mij is, want ik kan het gewoon niet aan om al die vragen te beantwoorden".' Daar vond het Future Libraries Lab, dat de KB samen met de TU Delft heeft opgericht, antwoord op. In dit lab doen beide partijen experimenten rond nieuwe dienstverlening en de toekomst van de bibliotheek.

'Kan ik het Visboek lenen?'

'Future Libraries Lab liet weten dat een hologram misschien wat ingewikkeld is', vervolgt Kleppe. 'Maar ChatGPT was net gelanceerd, dus bedachten we een chatbot waarmee je met het *Visboek* kunt praten. En waaraan je vragen kunt stellen als: wat staat er nou precies op deze bladzijde? Met de OpenAI-API hebben we iets gebouwd waarmee je ook allerlei andere talen kunt gebruiken. Dat werd de CuratorBot. Een spannend experiment waar Jeroen in eerste instantie helemaal niet blij mee was, want hij ging natuurlijk ook testen. Hij vroeg bijvoorbeeld: "Kan ik het *Visboek* lenen?" En de chatbot antwoordde: "Ja, natuurlijk." Dus Jeroen was uiteraard sceptisch.'

Ze zijn vervolgens CuratorBot gaan 'tweaken' en dat werkte goed, zegt Kleppe. 'Na tests in de leesalen kregen we veel enthousiaste reacties. Het is een heel andere manier van zo'n collectiestuk beleven. Van zoeken in een publicatie kon je nu in een keer interacteren met wat er in die publicatie staat.'

Scrapende bots

Inmiddels is CuratorBot offline. 'Door het veelvuldige gebruik werd het een beetje een duur grapje', erkent Kleppe. Maar belangrijker nog: de CuratorBot had last van bots. 'We merken dat we als erfgoedinstelling waanzinnig mooi materiaal hebben, want al vrij lang is het verkeer naar onze websites enorm aan het pieken door bots die data bij ons aan het weghalen zijn.' Zo waren er vorig jaar flinke storingen in Delpher: 'Die konden we duidelijk in verband brengen met allerlei partijen die taalmodellen aan het bouwen waren.' Een tweede reden om met CuratorBot te stoppen was dat de data zich voor een deel in het publieke domein bevinden. 'Mensen kunnen daarmee doen wat ze willen, maar een groot

'De storingen in Delpher vorig jaar konden we duidelijk in verband brengen met allerlei partijen die taalmodellen aan het bouwen waren'

'Wij maken nu deals met uitgevers en daar betalen we ze veel geld voor, maar dat past niet meer in hoe wij willen werken'

deel daarvan is auteursrechtelijk beschermd.' Hij verwijst naar een artikel van *De Groene Amsterdammer* en Data School uit 2023. Zij deden een half jaar na de lancering van ChatGPT onderzoek naar het scrapedgedrag van bots. Daaruit bleek dat Nederlandstalige chatbots worden getraind op een dataset vol complotsites, auteursrechtsschendingen en privégegevens. In de top 20 van meest gescrapete NL-sites stond DBNL op nummer negen. Kleppe: 'Op dat moment zijn we maatregelen gaan nemen om ervoor te zorgen dat auteursrechtelijk beschermd materiaal niet zo makkelijk meer kan worden weggehaald. Al is dat gat nooit helemaal te dichten.'

Om het gebruik van digitale bronnen door commerciële AI-bedrijven te beperken heeft de KB bijvoorbeeld de gebruiksvoorwaarden voor Delpher en DBNL aangepast. 'Ons openaccessmateriaal is gewoon beschikbaar voor iedereen, maar we beschermen auteursrechtelijk materiaal. Het gaat veel over privacy rond AI, maar minder over de makers binnen onze collectie. Daarom zetten we ons met allerlei partijen in om daar steeds aandacht voor te vragen.'

Alternatief commerciële taalmodellen

Tegelijkertijd wil de KB wel technologie als AI gebruiken. 'Want daar zien we natuurlijk ook kansen. Veel partijen zoeken naar alternatieven om wel met taalmodellen aan de gang te gaan. In Nederland is er GPT-NL, waar de KB ook data voor beschikbaar stelt. In bijna alle Europese landen zijn er dergelijke initiatieven.' Kleppe noemt de Zweedse nationale bibliotheek die in opdracht van de overheid een eigen taalmodel bouwt. 'En Harvard heeft een heel mooi voorbeeld gemaakt van wat je kunt doen als je publieke data beschikbaar stelt voor een taalmodel.' De KB praat momenteel in groter ver-

band over de European Books Data Commons (EBDC) om een gecentraliseerde, door de bibliotheek beheerde database van gedigitaliseerde boeken in het publieke domein op te zetten. 'Je wilt dat er een alternatief komt tegenover die commerciële taalmodellen. Zo kunnen wij een breder publiek toegang geven tot open wetenschappelijke content.'

Open access publiceren

En dat is een volgende grote stap voor de KB. 'Wij maken nu deals met uitgevers en daar betalen we ze veel geld voor, maar dat past niet meer in hoe wij willen werken. We hebben met alle grote kennispartijen afgesproken dat in 2030 open science de norm is. Een van de ambities is dat we een publiek platform willen maken voor wetenschappelijke publicaties waar elke Nederlander bij kan. Dit betekent dat je ook moet gaan nadenken over de financiering. En dat gebeurt al veel in de wetenschappelijke wereld. Universitaire uitgeverij MIT Press bijvoorbeeld heeft besloten niet meer eindeloos deals te sluiten met uitgevers. Ze gaan dat geld op een andere manier inzetten, zodat ze een infrastructuur kunnen bouwen die open wetenschappelijk publiceren mogelijk maakt. En Universiteit Utrecht is per 1 januari dit jaar gestopt met de gesloten commerciële database Web of Science en gaat meer investeren in openscience-infrastructuur.'

In dat proces zit de KB eveneens. De licenties die voor veel geld worden afgekocht bij uitgevers schreeft de bibliotheek terug. 'De middelen die we daarmee vrijspelen, willen we inzetten om een zoekomgeving voor openaccessartikelen te bouwen. Dat is echt een bewuste strategische keuze en dat doen we omdat we weten dat mensen daar behoefte aan hebben.'

Wetenschappelijke content

Kleppe deed met TNS Nipo onderzoek om vast te stellen wat gebruikers willen als zij toegang krijgen tot wetenschappelijke content. 'Dat liet heel duidelijk zien dat er een brede behoefte is. Wij dachten altijd: we bouwen gewoon een zoekomgeving waarin we verwijzen naar openaccessartikelen, maar het

onderzoek heeft ons daar genuanceerder naar laten kijken. We zien namelijk vooral dat mensen toegang willen tot wetenschappelijke kennis. Niet per se de publicatie an sich. Ze willen dus informatie die gebaseerd is op wetenschappelijke kennis.'

Daarbij loop je tegen van alles aan, weet hij. 'De lengte van artikelen, het jargon, de complexiteit, de taal.' Er zijn ook interviews afgenomen bij een grote groep respondenten om te kijken wat voor type gebruikers er zijn en waar deze behoefte aan hebben. Zo blijken er mensen te zijn die heel breed willen onderzoeken, maar ook die juist oppervlakkig willen graven. Daarvoor ontwerpen we nu een nieuwe zoekomgeving waar zij op een laagdrempelige manier op de wetenschap gebaseerde informatie kunnen vinden.' De werktitel van dit platform is WijsNL (zie de rubriek KB Onderzoekskroniek verderop in deze IP voor meer hierover, red.).

Bewaren, aanbieden, interacteren

In dit proces is ook een aantal ontwerpprincipes geformuleerd, vervolgt hij, onder meer met betrekking tot de rol van AI. 'Vanwege het publieke en het auteursrechtelijke aspect willen we niet zomaar blind een AI-toepassing gebruiken; we gaan goed kijken hoe we de publieke taalmodellen die er zijn kunnen inzetten. Daarnaast willen we voor WijsNL scherp krijgen wat die gebruikers nu precies willen als het gaat om AI. Want die groep is superkritisch. Ze willen eigenlijk zelf aan het stuur zitten, waarbij zijwieltjes echt nog wel oké zijn.' Verder werkt de KB met de Vrije Universiteit Amsterdam samen om te kijken hoe wetenschappelijke artikelen kunnen worden samengevat in begrijpelijke taal aan de hand van publieke taalmodellen. 'Daarbij gaan we toetsen bij experts of wat eruit komt ook klopt en passend is.'

Deze ontwikkelingen laten volgens Kleppe zien dat de sector van bewaren naar aanbieden is gegaan, en vervolgens interacteren. 'We streven ernaar dat de bibliotheek mensen gaat helpen om publicaties niet alleen te vinden, maar ook te begrijpen. Dat toont aan hoe we als informatieprofessionals onze rol steeds meer aanpassen.'

'We zien vooral dat mensen toegang willen tot wetenschappelijke kennis. Niet per se de publicatie an sich'

'We streven ernaar dat de bibliotheek mensen gaat helpen om publicaties niet alleen te vinden, maar ook te begrijpen'

Je vindt dit artikel inclusief linkjes in het archief op informatieprofessionals.nl.

> Op het moment van schrijven was nog niet bekend wie Martijn Kleppe opvolgt, of hoe de specifieke directieportefeuille zal worden ingevuld.

Oprichter Wikipedia blijft na 25 jaar 'Onafhankelijkheid zijn kernwaarden'

DE 7 REGELS VOOR VERTROUWEN

De basis voor invloed, samenwerking en groei | Jimmy Wales, Dan Gardner | oorspronkelijke titel *The Seven Rules of Trust* | vertaald door Louise Koopmans | Maven Publishing | paperback 978943434264, € 24,99 | e-book € 15 | 220 pagina's

In deze barre tijden is een optimistisch boek als voedsel voor de ziel. Voordat ik zijn nieuwe boek las, was ik bang dat Jimmy Wales met *De 7 regels van vertrouwen* een doorsnee Amerikaans managementboek had geschreven of een vervolg op Rutger Bregmans *De meeste mensen deugen*. Dat is niet zo. Na lezing was ik oprecht verheugd dat Wales na 25 jaar Wikipedia nog steeds met een positieve boodschap durft te komen. Hij noemt zichzelf dan ook 'een pathologisch optimist'.

'De kern van Wales' boek is het belang van vertrouwen. Dat geldt onderling voor mensen, maar ook voor Wikipedia'

Jos Damen

Parelduiker, Wikipediiaan en voormalig bibliothecaris

Jimmy Wales (1966) was aan het begin van deze eeuw een Amerikaanse zakenman die diverse commerciële mogelijkheden van het internet onderzocht. Eén van die mogelijkheden was Nupedia, een strak geleide internetencyclopedie. Die online encyclopedie, geschreven door specialisten, had na een jaar noeste arbeid maar liefst 21 doorwrochte artikelen. Wales: 'Nieuwe technologie vroeg om een andere manier van denken, al leek dat misschien een beetje gek. In tegenstelling tot de slakken-gang van Nupedia, bevatte Wikipedia al slechts twee jaar na de lancering meer artikelen dan de *Encyclopedia Britannica*.' Dat kwam vooral door het open concept van Wikipedia, 'de encyclopedie die door iedereen kan worden bewerkt'.

300 miljard pageviews per jaar

De Engelstalige Wikipedia, gestart in januari 2001, bevatte in 2003 dus 100.000 artikelen. In mei 2026 zijn

dat er meer dan 7 miljoen. Tel daar alle andere taalversies bij op en dan zijn het maar liefst 67 miljoen artikelen. En het gebruik van alle Wikipedia's samen is absurd hoog: meer dan 300 miljard pageviews per jaar. Daarmee is Wikipedia de enige niet-commerciële website die al 20 jaar in de top 10 van meestbekeken websites staat.

Wikipedia draait op vrijwilligers. De vaste staf bij de Wikimedia Foundation in San Francisco bestaat uit 650 medewerkers; de omzet in 2024 was 185 miljoen dollar. Ter vergelijking: de omzet van Alphabet Inc, het moederbedrijf van Google, was in 2025 maar liefst 2.000 keer zo groot: 402 miljard dollar – met 195.000 medewerkers.

Vreemde opzet

Wales gaat in zijn boek uitgebreid in op de vreemde opzet van Wikipedia: iedereen (met een internetverbinding) kan meeschrijven aan de encyclopedie. 'Het is één ding om enorme hoeveel-

een rasoptimist en vertrouwen

heden artikelen te publiceren, maar als ze vol fouten zitten, is het gewoon een massa woorden. Kunnen we een encyclopedie die door willekeurige onbekenden is geschreven en geredigeerd echt vertrouwen?’

Kracht van Wiki: Vijf Zuilen

Om de relatieve betrouwbaarheid van Wikipedia te verklaren legt Wales de Vijf Zuilen van Wikipedia uit. Deze lijken nogal voor de hand liggend, maar de toelichting in het boek verduidelijkt veel.

1. Wikipedia is een encyclopedie (dus geen origineel onderzoek).
2. Wikipedia is geschreven vanuit een neutraal standpunt.
3. De inhoud van Wikipedia is rechtenvrij (iedereen mag Wiki gebruiken en bewerken).
4. Redacteurs moeten beleefd en respectvol met elkaar omgaan.
5. Wikipedia heeft geen keiharde regels.

De kern van Wales' boek is het belang van vertrouwen. Dat geldt onderling voor mensen, maar ook voor Wikipedia. Wales onderscheidt zeven regels, deels gebaseerd op de vijf zuilen van Wiki. Twee basale punten: *onafhankelijkheid* (geen financiële bazen; *without fear or favor*, geleend van *The New York Times*) en *transparantie*. Dat laatste is op Wikipedia aan twee dingen te zien. Allereerst wordt elke wijziging van een artikel opgeslagen en kan de hele geschiedenis van een lemma dus door iedereen worden bekeken. Ten tweede heeft elk artikel de mogelijkheid van een overlegpagina waar de vrijwillige redacteurs met elkaar kunnen overleggen over mogelijke problemen.

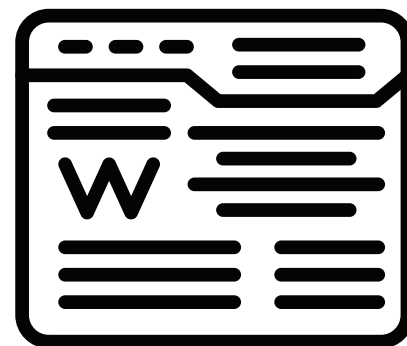
Affaires

Wales draait niet om problemen uit het verleden heen. De openheid van Wiki is namelijk tegelijk een zwakke plek.

‘Wie is de oprichter van Wikipedia? Op het omslag staat vóór zijn naam de term “Wikipedia-oprichter”, in het boek nuanceert hij dat’

Wales begint zijn boek in 2006, als tv-komiek Stephen Colbert zijn kijkers oproept om lekker onzin op Wikipedia te gaan zetten: ‘Verdriedubbel het aantal olifanten in de wereld in Wiki. Dan is het Wikiality.’ Wales zegt dat hij ineenkromp, maar dat hij tegelijkertijd besefte dat Wikipedia groot aan het worden was. ‘En toen crashten de servers.’

Een veel pijnlijker moment kwam toen John Seignenthaler, oud-medewerker van Robert Kennedy, in 2005 door een internetrol op Wikipedia ervan werd beschuldigd betrokken te zijn bij de moord op zowel John als Robert Kennedy. Deze onzin bleef vier maanden in het artikel staan. Wales haalt het incident aan om te laten zien waarin Wikipedia kan falen als er niet genoeg controle door de redacteurs is, en wat Wikipedia doet om dat soort ellende te

voorkomen. Zie Wikipedia zelf over het incident: wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Seignenthaler_biography_incident.

Amerikaans

Wales woont al jaren in Londen. In dit boek zie je zijn Amerikaanse achtergrond goed terug in zijn verhalen over mensen die hij bewondert: investeerder Warren Buffett (omdat die eerlijk was over het Salomon Brothers-debacle), Brian Chesky van Airbnb (die het roer omgooide na een incident) en Audrey Tang van Uber, omdat die consensus zocht in Taiwan. Hij bekritiseert Jeff Bezos over diens ingrijpen bij *The Washington Post*, maar doet dat genuanceerd.

Oprichter

Succes heeft vele vaders. Wie is de oprichter van Wikipedia? Wales ziet dat duidelijk: op het omslag staat vóór zijn naam de term ‘Wikipedia-oprichter’. In het boek zelf nuanceert hij dat: ‘Ik denk eigenlijk dat Larry [Sanger] niet genoeg credits krijgt voor het werk dat hij in het begin heeft verricht.’ Terzijde: Sanger, een toen net-afgestudeerd filosoof, werkte aan Nupedia en Wikipedia tussen 2000 en maart 2002. Gelukkig worden in het boek ook programmeur Ben Kovitz en Ward Cunningham (van het WikiWikiWeb uit 1995) genoemd die beiden de praktische opzet mede hebben bepaald. Anno 2026 zit Wales 25 jaar in het bestuur van de Wikimedia Foundation. Dat zal nog wel even zo blijven, want hij lijkt het goed naar zijn zin te hebben in de Wiki-wereld.

Je vindt dit artikel inclusief linkjes in het archief op informatieprofessionals.nl. <

ZMcCune WMF

Jimmy Wales met Baby Globe, de mascotte van Wikipedia's 25e verjaardag

Gedigitaliseerd is niet geïnformatiseerd

Daniel Maissan

Onlangs gaf ik een presentatie tijdens de VOGIN-IP-lezing. Na de keynote van Martijn Kleppe van de KB, een heel aimabel en kundig man waar ik veel waardering voor heb, stelde ik hem een vraag: kun je iets zeggen over de kwaliteit van de optical character recognition (OCR) van jullie archief, de character error rate, de word error rate; hoe goed is de tekst die achter jullie scans zit? Zijn antwoord was dat hij dat eigenlijk niet precies wist. En dat was eerlijk en verontrustend tegelijkertijd. Ik kon het niet laten een vervolgvraag te stellen: is het denkbaar dat jullie, als de OCR-kwaliteit toeneemt, het archief nogmaals digitaliseren? Dat antwoord was helder: nee.

Eigen OCR-pijplijn

Mijn vraag kwam niet uit het niets. In de weken voor het congres had ik namelijk een aantal archieven door mijn recent ontworpen OCR-pijplijn gehaald. Op zoek naar online bewijsmateriaal over de betovergrootvader van mijn oma stuitte ik in het Amsterdamse stadsarchief op de registers van de Waterloogradificaties uit 1815. De bonnetjes waren er, als pixels. Uit de metadata op archiefniveau kon ik afleiden welk soort document het was en uit welke periode, maar de tekst op de bonnetjes zelf was niet ontsloten. Na verwerking door mijn pijplijn kwam het uitbetalingsbewijs tevoorschijn, en in het spoor daarvan zijn militaire stamkaart met signale-

ment en staat van dienst, de voorloper van de pasfoto. Waar staatssecretaris Fred Teeven viel over een bonnetje uit 2000 dat het ministerie niet kon terugvinden, haalde ik er een uit 1815 boven water, plus de naam van de man die het bonnetje had getekend.

Daarna kwam het Luhmann Zettelkasten-archief uit Bielefeld: 73.715 kaarten, online beschikbaar als scans, die ik meerdere keren door mijn eigen OCR-pijplijn haalde tot er een robuuste transcriptie lag (zie de column in de vorige IP). Wat onderzoekers voorheen vijftien jaar kostte (en waar ze overigens nog steeds jaren op achterlopen), kon ik dankzij de meest recente technologische ontwikkelingen in één nacht overdoen en afronden.

‘Digitaal en doorzoekbaar en bruikbaar zijn drie wezenlijk verschillende dingen die in de praktijk maar zelden samenvallen’

Niet uniek

Met die ervaring stond ik dus in Amsterdam, en daarom stelde ik Kleppe die vraag. Zijn ‘nee’ is niet uniek voor de KB. Het Nationaal Archief zit in dezelfde situatie, het NIOD ook, en daarnaast nog honderden gemeente-archieven, waterschappen en uitvoeringsorganisaties. Overal liggen miljoenen gescande pagina’s waarvan iedereen aanneemt dat ze ‘digitaal’ zijn, terwijl *digitaal* en *doorzoekbaar* en *bruikbaar* drie wezenlijk verschillende dingen zijn die in de praktijk maar zelden samenvallen. Als we digitaliseren en informatiseren blijven scheiden voor alles wat nu nog moet worden gescand, creëren we dit probleem gewoon elke keer weer opnieuw.

De scan is niet de informatie

De KB heeft in Delpher een enorme hoeveelheid gedigitaliseerde pagina’s, het Nationaal Archief heeft er ook miljoenen liggen, net als het grootste deel van alle overheidsarchieven. En dat wat is gedigitaliseerd is zelden tot nooit geïnformatiseerd.

Wat wél is gedigitaliseerd heeft een probleem dat bijna niemand ziet. Dat je van papier pixels hebt gemaakt, en dus hebt gedigitaliseerd, wil niet zeggen dat je er wat aan hebt. Dit komt doordat de OCR-laag, de door

> Je vindt deze column inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

Martijn Aslander
Technologiefilosoof,
internationaal spreker,
auteur

software omgezette pixels naar doorzoekbare tekst, doorgaans fouten bevat. De KB erkent dat zelf: de OCR in Delfher wordt in hun eigen publicaties 'patchy' genoemd, en uit intern onderzoek bleek het niet kosteneffectief om bestaand materiaal opnieuw te verwerken met de toen beschikbare software. Al in 2015 stelde een onderzoeker van het CWI op een KB-congres vast dat zelfs de KB niet weet hoe goed of slecht de OCR is. Dat is tien jaar geleden, en aangezien het geen staand beleid is bij de KB om een archief opnieuw te digitaliseren, zal het waarschijnlijk niet zijn veranderd.

Probleem is problematischer

Dit probleem is problematischer dan het op het oog lijkt. Een word error rate of character error rate van 10 procent betekent dat 10 procent van al je woorden of karakters niet klopt. Op 100.000 woorden zijn dat er 10.000, en dat zijn geen willekeurige woorden. Het zijn namen die net iets anders worden gespeld, plaatsen die door een vlek onleesbaar zijn geworden, datums die door kolombreuk in de verkeerde rij terechtkomen. Bij archiefonderzoek komt het vaak aan op het vinden van dat ene woord of die ene persoon om een verhaal sluitend te maken. Als dat ene woord net verkeerd is gespeld, blijft het onzichtbaar voor je zoekmachine, terwijl het er gewoon lag.

Het patroon lijkt na een weekje rondvragen dat als van een papieren collectie eenmaal pixels zijn gemaakt, het zelden gebeurt dat het proces nog een keer wordt overgedaan. Omdat iedereen ervan uitgaat dat die klus immers is geklaard. Opnieuw beginnen voelt als erkennen dat het de eerste keer niet goed genoeg was. Dat is nou net een gegeven waar weinig bestuurders zich aan willen wagen. Begrijpelijk, maar funest.

De aanname achter dat 'nee' tijdens de VOGIN-IP-lezing sluit daarop aan: opnieuw OCR toepassen op miljoenen pagina's kost veel tijd, geld en capaciteit. En dat was lange tijd ook zo. Het lijkt erop dat dat paradigma binnen de archiefsector niet is veranderd.

Meerdere signalen laten samenwerken

Na het evenement in Amsterdam had ik nog een mooie klus. Ik zocht wat aanvullende bronnen en vond de onlangs gedeclineerde MI5-archieven over de Tweede Wereldoorlog in Nederland. Maar die waren alleen maar aanwezig in pixels. Mijn pijnpijn had hier in no time van 775 pagina's getypte tekst extreem robuuste, betrouwbare informatie gemaakt. 775 pagina's met stempels erover, handgeschreven aantekeningen in de marge, meerdere talen door elkaar, in dertien minuten verwerkt op een gewone laptop met gratis opensourcesoftware. De character error rate kwam uit op 3,52 procent, terwijl een enkele standaardengine op hetzelfde materiaal veel slechter presteerde.

Het interessante zit niet in een betere OCR-engine. Het zit in hoe je meerdere signalen laat samenwerken: verschillende engines die dezelfde pagina lezen, een laag die de opbouw van de pagina herkent, en een kennisbank die weet wat er in dit type archief normaal voorkomt. Samen lezen ze meer dan elk afzonderlijk.

Kruising als verificatie

Hier komt iets wat in de hele discussie over OCR-kwaliteit nauwelijks wordt genoemd, terwijl het volgens mij het kernpunt is. Een enkele OCR-lezing van een enkel document is een interpretatie. Of de engine nu 'Hubertus Carolus'

leest of 'Hubert', het blijft een bewering van één systeem over één pagina. Dat is ongemakkelijk, en terecht, want iedere interpretatieve handeling moet ergens zijn vastgelegd en reproduceerbaar zijn.

Wat er verandert zodra je met meerdere bronnen tegelijk werkt, is dat interpretatie plaatsmaakt voor convergentie. Als een OCR-lezing van een doopakte 'Hubertus Carolus' oplevert, en Arolsen Archives heeft dezelfde persoon onder diezelfde naam, en de Oorlogsgravenstichting heeft hem ook, dan is de lezing geen interpretatie meer maar een bevestigd feit. Vier onafhankelijke bronnen die op hetzelfde punt samenkomen zijn bewijs, ook als elk van die bronnen afzonderlijk onvolmaakt is. En als drie bronnen 'Hubertus Carolus' zeggen en de OCR 'Hubert', dan heb je niet alleen een correctere lezing, je hebt ook het bewijs dat de eerste lezing incompleet was. Dat is reproduceerbaar en traceerbaar.

Patronen als ontdekking

Tot hier gaat het om lezen en verifiëren. Maar er is een derde laag, en die vond ik zelf pas toen ik hem zag werken. Een systeem dat weet hoe bekende entiteiten eruitzien in tekst, kan patronen herkennen die het ergens anders nog niet heeft gezien. Dat is geen zoeken, dat is herkennen. En wie herkent, vindt dingen die hij niet zocht.

Een voorbeeld. Ik draaide een test op 2.500 woorden uit Loe de Jong over het Englandspiel. Het systeem herkende eerst zeven namen die het al kende: Schreieder, Giskes, Lauwers, Ridderhof en een paar andere. Uit de context rond die namen leerde het patronen: rang plus naam, organisatie plus afdeling, relatieparen. Die patronen projecteerde het op de rest van de tekst. Vier vermeldingen van 'Rabagliatti' kwamen naar boven, een naam die in geen enkel ander archief voorkwam dat ik tot dan toe had verwerkt. Verificatie bevestigde wat het systeem vermoedde: Euan Rabagliatti was hoofd van de Nederlandse sectie van MI6 tijdens de oorlog. Een MI6-sectiehoofd, gevonden door het patroon te volgen in plaats van door te zoeken.

Dat maakt de domeinkennisbank tot iets anders dan alleen een correctie-laag. Het is ook een ontdekkingslaag. Elke herkende entiteit leert het systeem hoe entiteiten eruitzien in hun tekstuele omgeving, en elke nieuwe vondst genereert patronen die de volgende vondst mogelijk maken. Correctie, verificatie en ontdekking zijn nu drie lagen op dezelfde tekst. En ze versterken elkaar tot een robuust en betrouwbaar eindresultaat.

Naar optical context recognition

Mark Meinema vatte het mooi samen: van optical character recognition naar optical context recognition. De c staat niet meer voor karakters, maar voor context. Niet de tekens maken de tekst leesbaar, de context maakt de tekens leesbaar.

Hier komt de slag die volgens mij eerder gemaakt had moeten worden, maar die tot voor kort technisch nog niet kon. Als je informatiseert tijdens het digitaliseren, hoef je de OCR-stap daarna niet meer over te doen. Je legt in één doorloop de scan, de tekst en de eerste laag entiteiten vast, en daarmee staat de basis. Dat betekent niet dat het werk voor eeuwig af is, want modellen worden beter en domeinkennis groeit, maar die verbeteringen draaien vanaf dat moment op de tekstlaag. Je hoeft niet meer terug naar de scan.

Dat werkt alleen als de tekstlaag ook echt een laag is waar je mee kunt werken. PDF, DOCX en andere presentatieformaten zijn daar niet geschikt

'Dat je van papier pixels hebt gemaakt, en dus hebt gedigitaliseerd, wil niet zeggen dat je er wat aan hebt'

'Een word error rate of character error rate van 10 procent betekent dat 10 procent van al je woorden of karakters niet klopt'

Foto's: Eef Evers

Martijn Aslander tijdens zijn plenaire presentatie (boven) bij de VOGIN-IP-lezing op 9 april dit jaar. Hij verzorgde die dag ook een workshop (onder) over 'hoe je via Obsidian de autonomie over je eigen data terugkrijgt'.

voor: de tekst zit opgesloten in een vormgeving die voor mensen is bedoeld, niet voor verdere bewerking. Open, gestructureerde formaten als Markdown of JSON wél. Daar kan alles bovenop: entiteiten, verbanden, annotaties, verdere verrijking. De keuze voor het bestandsformaat is dus geen technisch randdetail, het bepaalt of het werk ooit nog afraakt of voor altijd vastloopt in eigen vormgeving.

Kennislaag als geheugen

Wat het systeem ondertussen wél blijft doen is groeien. De huidige aanpak in de archief- en informatiewereld is: per collectie een model trainen, met 50 tot 75 handmatig getranscribeerde pagina's als drempel, en dat per schrijvershand en per periode opnieuw. Bij collecties van enige omvang wordt dat snel onwerkbaar. Wat ik heb gebouwd werkt andersom: standaard OCR-engines aan de onderkant, daarbovenop een groeiende domeinkennisbank met namen, plaatsen, organisaties en vaktermen. Die kennislaag is in feite een geheugen. Als het systeem in een dossier de naam 'Hubertus Carolus van der Berg' tegenkomt, en het heeft die naam al eerder gezien in een andere bron, dan weet het dat de lezing klopt. En als een volgende scan 'Huhertus Corolus' oplevert, met twee tikfouten, dan herkent het alsnog wie er wordt bedoeld, omdat het de context al kent. Hoe meer het leest, hoe beter het leest. Omdat de KB, het Nationaal Archief en het NIOD met overlappende domeinen werken, draait dat vliegwiel per domein en niet per instelling.

Geen megaoperatie

Dat in één keer goed doen hoeft ook geen megaoperatie te zijn die jaren duurt en miljoenen kost. Dat is de aanname die het vaakst als argument terugkomt, en die valt met voorbeelden te pareren. 775 pagina's MI5 in dertien minuten op een laptop is één datapunt. Recent keek ik met mijn lief naar een kerkregister uit Gits uit 1696, met de hand geschreven door een pastoor, op microfiche. De AI las het in seconden, terwijl wij het nauwelijks konden ontcijferen. Niet omdat het model zo bijzonder is, maar omdat een zeventiende-eeuwse doopakte een vaste formule volgt, de context (naam, plaats, jaar) vaak bekend is, en patroonherkenning werkt over miljoenen vergelijkbare documenten tegelijk. Juist bij historisch materiaal helpt de

‘Wat er verandert zodra je met meerdere bronnen tegelijk werkt, is dat interpretatie plaatsmaakt voor convergentie’

gedeelde structuur, meer dan bij bureaucratisch materiaal uit de twintigste eeuw.

De vaststelling

De heersende aannames dat digitaliseren duur is, dat OCR onbetrouwbaar is, dat opnieuw beginnen onbetaalbaar is, dat handgeschreven materiaal onbereikbaar is, zijn in de afgelopen maanden verdampt. Ik werk al een paar weken elke dag met deze methode en het werkt robuust en snel. Er is een nieuw hoofdstuk aangebroken in de geschiedenis van het archief- en informatievak. De volgende stap gaat over institutionele keuzes en erkenning van deze mogelijkheden. Ik ben benieuwd welke organisaties als eerste stappen hierin gaan zetten.

> Reageren op de inhoud? Mail naar redactie@informatieprofessional.nl of deel je gedachten op LinkedIn.

Kennis, koffie, collega's en – natuurlijk – AI

Op 9 april vond in de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA) de veertiende editie plaats van de VOGIN-IP-lezing, het gezamenlijke evenement van VOGIN en vakblad Informatieprofessional (IP) rond het thema zoeken, vinden en vindbaar maken van informatie. Niet eerder waren er zoveel deelnemers. Het vak leeft, en de boodschap was helder: informatieprofessionals zijn nodig in deze tijd van turbulente technologische ontwikkelingen die op het informatielandschap inhakken.

Dat was ook te zien aan de onderwerpen die aan bod kwamen: het woord AI kwam in praktisch elke presentatie voor. Zo was er groen licht, want 'AI kan helpen om data en informatie beter en sneller te ontsluiten'. Maar er wapperden ook genoeg rode vlaggen: (generatieve) AI en daarnaast sociale media en big tech hebben impact op democratie en maatschappij. Desinformatie, deepfakes, digitale soevereiniteit – het ligt ook op het bordje van de hedendaagse informatiespecialist.

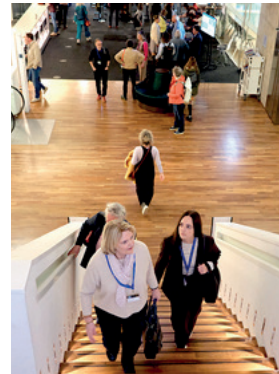
De deelnemers aan de VOGIN-IP-lezing 2026 stelden hun eigen programma samen op basis van het aanbod van acht lezingen, waaronder twee keynotes, en elf workshops. Lizzy Jongma leidde het event weer in goede banen. Een succesvolle dag kennis delen en vakgenoten ontmoeten!

> In deze en aankomende IP's lees je meer over de inhoud van de lezingen. Het complete programma vind je op vogin-ip-lezing.net/programma-2026.

> We maken ons alweer op voor de vijftiende(!) editie. Noteer het alvast in je agenda: 18 maart 2027, weer in de OBA.

uogin

IP vakblad voor
informatieprofessionals

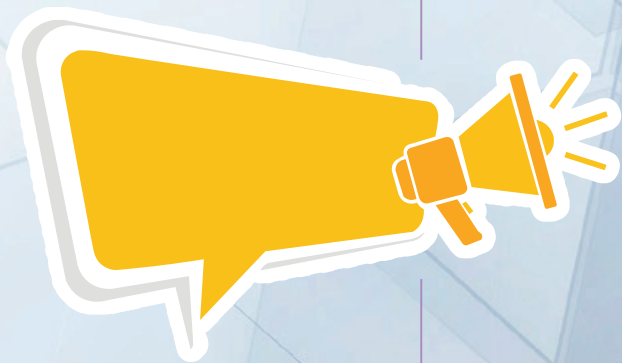
Foto's: Eef Evers

Deel 24 artikelenserie over kunstmatige intelligentie

AI en de strijd om de organisatie

Wat is de impact van AI op het informatiedomein? In een reeks artikelen wordt ingegaan op veranderingen in de organisatieprocessen, de informatieprofessie en het persoonlijke informatiewerk ten gevolge van kunstmatige intelligentie. Dit 24ste deel richt zich op communicatieprofessionals, socialmediamanagers, internetredacteuren, woordvoerders en pr-professionals. Zij bewaken de buitengrens van de organisatie: wat de organisatie uitzendt, en wat er van buiten op haar afkomt. Precies die grens staat door AI onder druk, van twee kanten tegelijk.

Simon Been

Trainer en klankbord voor AI in het informatiedomein en directeur van het Papieren Tijger Netwerk

De impact van AI op informatieprofessionals is een genuanceerd onderwerp. De verantwoordelijkheid voor 'informatie' binnen organisaties is immers enorm versnipperd en daarmee ook de raakvlakken met AI. Daarom behandelen we in een miniserie van artikelen vier categorieën:

1. Organisatiegeheugen & Verantwoording
2. Informatieverstrekking & Ondersteuning
3. Kennisorganisatie & Informatiestromen
4. **Communicatie & Externe Informatie**

Dit artikel richt zich op categorie 4, de professionals die de buitengrens van de organisatie bewaken. In de vorige IP's is ingegaan op de situatie van de eerste drie categorieën informatieprofessionals en hun mogelijke reacties op de AI-impact. Even kort

door de bocht: voor archivariissen en DIV'ers (aflevering 21) verdampen de paper trails. Voor informatiespecialisten (artikel 22) worden gebruikers onzichtbaar zelfstandig. Voor kennismanagers en governanceprofessionals (artikel 23) wordt juist de AI de grootste gebruiker van hun systemen. Voor communicatieprofessionals (dit artikel) is het probleem tweeledig en ongekend: AI verandert zowel wat jullie produceren als wat er op jullie afkomt.

Uitdaging is anders

AI voelt als een geschenk. Teksten vloeien sneller, concepten staan er in minuten, het brainstormen gaat gemakkelijker dan ooit. En dat klopt ook: generatieve AI is voor jullie vakgebied misschien wel het meest directe productiviteitsinstrument dat er bestaat. Taal is jullie materiaal en AI is (meestal) een taalwonder. Maar precies daarom is de uitdaging voor jullie anders dan voor de

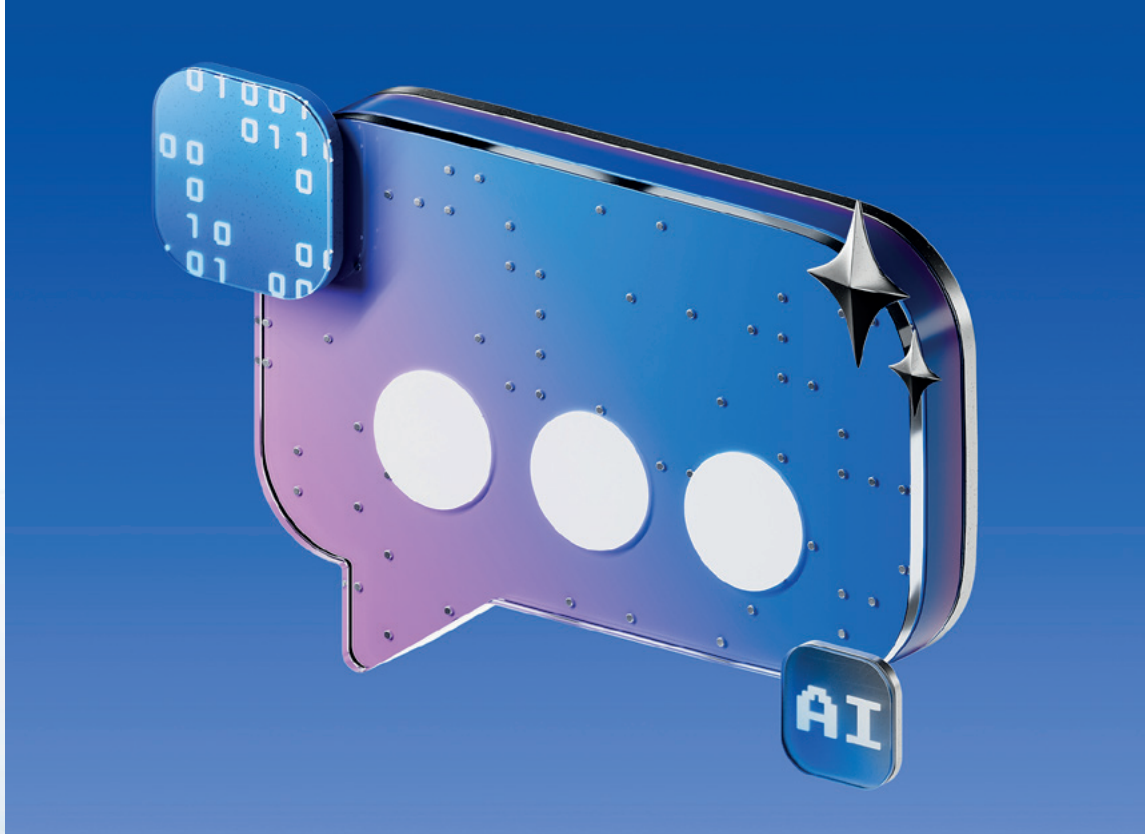
stem

meeste collega's in dit domein. Niet alleen jullie eigen werk verandert; de omgeving waarin jullie opereren verandert mee. Dezelfde AI die jullie helpt sneller te produceren overspoelt het informatiedomein met content die moeilijker op waarde te schatten is. Dezelfde AI dat een persbericht in een kwartier schrijft, kan ook de identiteit van jullie organisatie nabootsen, geloofwaardig, georkestreerd, en zonder dat iemand om toestemming heeft gevraagd. De snelheidswinst en het reputatierisico komen uit dezelfde bron. Gelukkig kun je er ook iets aan doen. En dat is de missie achter deze reeks: verantwoord gebruik mogelijk maken, op twee niveaus tegelijk.

> Op *persoonlijk niveau* gaat het om bewustwording; wie begrijpt hoe AI werkt en waar de valkuilen zitten, gebruikt het effectiever én bewaakt de kwaliteit van wat naar buiten gaat. Voor communicatieprofessionals betekent dat concreet: weten wanneer AI-output mag worden vertrouwd, en wanneer verificatie geen optie maar een vereiste is.

> Op *organisatieniveau* gaat het om de governance van de buitengrens. Wie bewaakt de stem van de organisatie als iedereen zijn eigen AI-tool gebruikt? Wie richt de crisisprotocollen in voor bedreigingen die twee jaar geleden hypothetisch waren? Wat dit artikel belicht zijn randvoorwaarden die bepalen of AI-gebruik de communicatieafdeling versterkt of bedreigt.

'Voor communicatieprofessionals is het probleem tweeledig en ongekend: AI verandert zowel wat zij produceren als wat er op hen afkomt'

Een diverse groep

Ook binnen de categorie Communicatie & Externe Informatie opereren verschillende disciplines. Denk aan: De **communicatieadviseur** of **communicatieprofessional** is primair een verhaalbouwer en strategisch klankbord. Hij of zij vertaalt bestuurlijke intenties naar communiceerbare boodschappen en bewaakt de consistentie van het narratief van de organisatie over tijd: intern naar management, extern naar stakeholders. De **socialmediamanager** beheert de aanwezigheid van de organisatie op sociale platforms. Hij combineert contentproductie, communitymanagement en realtime monitoring, is eerste waarnemer van reputatiekansen en -bedreigingen, en direct aanspreekbaar als er iets misgaat.

De **internetredacteur** beheert de externe informatielaag van de organisatie: website, kennisportaal, productcontent. Hij schrijft voor vindbaarheid, helderheid en toegankelijkheid. In tegenstelling tot de intranetredacteur uit artikel 23 is zijn domein extern gericht, al zijn beide rollen soms in één persoon verenigd. De **woordvoerder** is de institutionele stem van de organisatie. Hij is het aanspreekpunt voor journalisten en staat in de frontlinie bij crisiscommunicatie. Zijn persoonlijke geloof-

waardigheid is zijn instrument, een instrument dat ook kan leiden tot persoonlijke aanvallen.

De **pr-professional** bouwt aan reputatie over de lange termijn via mediarelaties, persberichten en een proactieve media-agenda. Hij stuurt op dat, wanneer en hoe de organisatie in het nieuws komt.

De **corporate-communicatiemanager** of **het hoofd communicatie** overziet het geheel, stelt kaders voor het team en bepaalt de communicatiestrategie. Per saldo is hij tevens degene die de AI-werkwijze voor de afdeling moet inrichten, daartoe aangestuurd of niet.

De **media-analist** monitort en analyseert media-aandacht, sentiment en trends. Hij verwerkt externe signalen met strategische waarde voor management en bestuur. Dit is niet altijd een zelfstandig profiel, maar sowieso een functie die door AI fundamenteel wordt geraakt.

In de praktijk zijn functies vaak gecombineerd. Een socialmediamanager is ook internetredacteur. Een communicatieadviseur is ook woordvoerder. Waar dit artikel over functies spreekt, bedoelt het vooral ook *taken*, de functietitel doet er minder toe dan de informatiestroom. Het grote kader bij dit artikel legt nog wat accenten per functie.

Tabel 1. De drie informatiestromen

STROOM	RICHTING	KERN VAN HET RISICO
Over/uit de organisatie	Van binnen naar buiten	Kwaliteit, toon, verificatie, brand voice
Over de organisatie	Van buiten naar binnen	Desinformatie, identiteitsaanval, reputatieschade
Voor de organisatie	Van buiten naar binnen	Betrouwbaarheid omgevingsignalen, bestuurlijke input

Twee poorten, drie stromen

Jullie bepalen wat de organisatie uitzendt, jullie vangen op wat er van buiten binnenkomt, en jullie filteren wat van buiten informatiewaarde heeft voor de organisatie zelf. Oftewel, jullie kanaliseren drie stromen:

- > De stem: de organisatie aan het woord
- > De spiegel: de wereld over de organisatie
- > De antenne: overige signalen die de organisatie aangaan

De stem

De eerste informatiestroom gaat van binnen naar buiten. Er is informatie *over* de organisatie – diensten, standpunten, producten, pr, branding – en er is inhoudelijke informatie *uit* de organisatie: beleidsdocumenten, expertisecontent, reacties op complexe

dossiers. Beide vertrekken via dezelfde communicatiekanalen, maar de verantwoordelijkheid verschilt. Bij de eerste gaat het primair om reputatie en consistentie. Bij de tweede gaat het om inhoudelijke juistheid en autoriteit. De communicatieprofessional wordt in beide gevallen vaak gezien als de ‘verpakker’ van interne informatie. AI kan die verpakkingfunctie ook uitvoeren, sneller en gladder. Maar AI weet niet automatisch wat de organisatie *werkelijk* bedoelt, waar de gevoeligheden zitten, en wat naar buiten kan en wat niet.

De spiegel

De tweede informatiestroom komt van buiten en gaat over de organisatie: wat anderen over haar zeggen, schrijven, claimen of nabootsen. Hier zitten reputatiebeheer, monitoring en crisiscommunicatie.

organisatie zelf: nieuwe wetgeving, sectorontwikkelingen, stakeholdersentiment, wat er beweegt in het politieke of maatschappelijke veld. De communicatiemanager of media-analist die deze informatie verwerkt en doorsluist naar het bestuur, vervult een strategische functie.

De antenne

De derde informatiestroom heeft inhoudelijke informatiewaarde voor de

Ja, op organisatieniveau valt er nog veel te doen.

‘Dezelfde AI die helpt sneller te produceren overspoelt het informatiedomein met content die moeilijker op waarde te schatten is’

— De poort naar buiten: van productie naar regie

Generatieve AI verandert de ‘uitzendfunctie’ op alle drie de niveaus van het werk: aan de frontlinie, op afdelingsniveau en in de organisatie als geheel.

Aan de frontlinie

Nergens in de organisatie past generatieve AI zo moeiteloos in het dagelijkse werk als hier: conceptpersberichten schrijven, posts, nieuwsbrieven, reacties, sneller dan ooit. Het fundamentele probleem is niet dat AI fouten maakt. Het is dat AI fouten maakt die er niet uitzien als fouten. AI voegt feitelijke claims toe die naadloos in de tekst passen maar niet zijn geverifieerd. AI presenteert verouderde informatie als actueel. AI klinkt zelfverzekerd, ongeacht of het gelijk heeft. En het schrijft soms in een toon die inhoudelijk klopt maar toch de plank misslaat: net te formeel, net het verkeerde signaal, net niet wat de organisatie op dit moment bedoelt.

Voor communicatieprofessionals is dat een specifiek risico. Jullie bewaken wat de organisatie naar buiten zegt. Een AI-gegenereerde fout in intern gebruik is vervelend, maar dezelfde fout in een persbericht, een officiële verklaring of een campagne is reputatieschade.

Hoog en laag risico

Het onderscheid tussen laag en hoog risico is voor deze groep cruciaal. Laag risico betreft brainstormen, ruwe conceptteksten, structuur aanbrengen en eerste drafts. Dit zijn situaties waar je niet zwaar toetst. Hoog risico: persberichten, officiële standpunten, crisiscommunicatie en feitelijke claims over producten, diensten of mensen. Bij hoog-risico content is verificatie cruciaal: elke feitelijke bewering moet je controleren, ook als die perfect in de tekst past. Juist dan. Laag-risico gebruik wordt echter vaak ongemerkt hoog-

‘Besturen zien AI nog primair als productiviteitsinstrument, terwijl de grootste risico’s liggen in onder meer besluitvorming en reputatie’

Tabel 2. Hoog/laag-risico

LAAG RISICO	HOOG RISICO
Brainstormen, ideeën genereren	Persberichten en officiële standpunten
Ruwe conceptteksten als startpunt	Crisiscommunicatie
Structuur aanbrengen in eigen materiaal	Feitelijke claims over producten of diensten
Stijl en toon controleren op consistentie	Statements die juridisch of politiek gevoelig liggen
Vergadering voorbereiden, samenvatten	Content over of namens specifieke personen

risico als de brainstorm uitmondt in een persbericht. En zoals uitgediept in artikelen 17 en 18 is het beoordelen van risico's een stuk complexer dan 'de output checken'. De hele dialoog met de AI speelt een rol, inclusief de vraagstelling, context en andere input.

Snelheid vergroot het risico. Social media dwingen sowieso al tot reageren voordat alle feiten zijn gecheckt. AI versnelt de contentcreatie, maar de verificatie versnelt niet mee. Meer tekst in minder tijd, met meer kans op fouten die sneller en verder reizen dan ooit.

Op afdelingsniveau

Op afdelingsniveau speelt een ander risico, stiller maar net zo groot. Brand voice – de herkenbare stem van de organisatie, haar toon, haar woordkeuze, de manier waarop ze adresseert – is gebouwd op consistente keuzes over tijd. Die consistentie is niet cosmetisch, maar de basis van herkenbaarheid. Lezers registreren afwijkingen ook als ze niet echt kunnen thuisbrengen waarom. En daarmee erodeert vertrouwen.

AI heeft geen stem. Het heeft wel stijl, maar die is glad en generiek. Na een jaar klinkt de organisatie niet meer zoals zichzelf. En niemand heeft het zien gebeuren.

Dit is een governanceprobleem: wie bewaakt de stem van de organisatie als de productie is gedistribueerd naar AI-tools? AI kan brand voice overigens ook (helpen) *bewaken*, mits tools worden geconfigureerd met stijlgidsen en toonrichtlijnen. Dat vraagt echter om inrichtingswerk dat niet altijd is gerealiseerd.

Monopoliepositie op kwaliteit

Maar brand voice drift veronderstelt dat er een origineel is om naar terug te keren en daar zit 'm de kneep. De kernfunctie van de communicatie-professional is de organisatie begrijpelijk maken voor de buitenwereld:

wat de organisatie werkelijk is, besluit en beoogt vertalen naar wat zij zegt. AI keert die volgorde om. Het produceert wat de organisatie zegt *zonder te weten wat de organisatie is*. Naarmate communicatie meer via AI verloopt, schuiven die twee lagen los van elkaar. Stakeholders ontvangen een communicatielaag die steeds minder wordt gevoed door de werkelijkheid erachter. En het bestuur verliest geleidelijk het vermogen om via communicatie zichtbaar te maken wat het werkelijk beoogt. Dat los je niet op met een stijlgids. Tegelijkertijd ondermijnt AI een

'Het fundamentele probleem is niet dat AI fouten maakt. Het is dat AI fouten maakt die er niet uitzien als fouten'

'Een AI-generende fout in intern gebruik is vervelend, maar dezelfde fout in een persbericht of officiële verklaring is reputatieschade'

tweede pijler van de communicatieafdeling: de monopoliepositie op kwaliteitsproductie. AI stelt iedere afdeling in staat om teksten te produceren die er professioneel uitzien. De beleidsadviseur, de projectleider en de regiodirecteur schrijven nu zelf hun persbericht. Dat de communicatieafdeling 'het beter kan' is een argument dat moeilijker vol te houden is als het kwaliteitsverschil niet meer direct zichtbaar is. Het werkelijke bestaansrecht van de afdeling verdwijnt niet – want dat is het grondig weten wat de organisatie in deze situatie moet zeggen, tegen wie, met welk doel, en wat beter niet kan worden gezegd – maar die kwaliteit is onzichtbaar.

Op organisatieniveau

Op organisatieniveau zijn de gevolgen van ongecoördineerd AI-gebruik moeilijk te zien maar het grootst. Geen afspraken over wanneer AI-gebruik transparant moet zijn. Geen norm over wie hoog-risico content autoriseert. Intussen produceert de communicatieafdeling meer dan ooit, met hetzelfde aantal ogen om het te controleren.

Dit probleem is bestuurlijk van aard. Besturen zien AI nog primair als productiviteitsinstrument, terwijl de grootste risico's liggen in besluitvorming, reputatie en afhankelijkheid van systemen die zij zelf niet doorgronden. Dat verklaart waarom governance achterblijft: het onderwerp wordt verkeerd gepositioneerd.

En zo raken we een structureel dilemma: communicatieprofessionals zijn én actieve gebruikers van AI én slachtoffers van de consequenties. Wie bijdraagt aan het volume van AI-generende content – hoe professioneel ook – draagt bij aan een omgeving waarin monitoring moeilijker wordt en geloofwaardigheid erodeert. Dat is een fundamentele spanning die deze categorie onderscheidt van alle andere in deze reeks. Archivarissen en kennismanagers zijn overwegend slachtoffers van AI-ontwikkelingen. Communicatieprofessionals zijn medeveroorzakers ervan.

— De poort naar binnen: van monitoring naar verdediging

Julie werk gaat niet alleen over wat de organisatie zegt. Het gaat ook over wat er over haar wordt gezegd en wat zij moet weten om goed te kunnen handelen. Beide stromen staan onder druk.

Aan de frontlinie

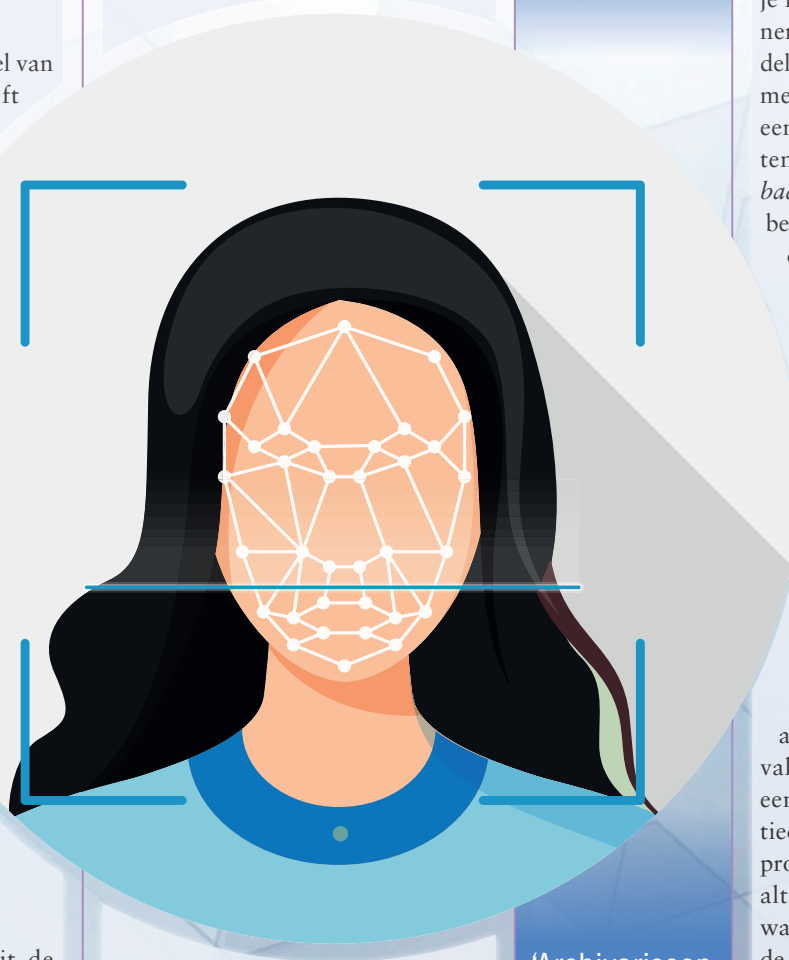
Monitoring is altijd al onderdeel van het werk geweest: wat schrijft de pers, wat zeggen stakeholders, hoe reageert de omgeving? Dat volume is nu exponentieel gegroeid. En een toenemend deel van wat er wordt gemonitord, is niet geschreven door mensen die iets hebben meege maakt, maar gegenereerd. Iets kan viraal gaan terwijl de organisatie nog uitzoekt of het klopt. AI produceert geloofwaardig; geloofwaardigheid leidt tot snelle verspreiding; en snel corrigeren is bijna nooit snel genoeg.

Op afdelingsniveau

Op afdelingsniveau raakt dit de media-analist het directst. Zijn werk is het verwerken van externe signalen: wat leeft er bij toezichthouders, wat beweegt er politiek, wat schrijft de vakpers? Die signalen zijn steeds moeilijker te duiden. Maar er is meer. Ook de logica van (social) media is niet betrouwbaar meer. Veel online aandacht betekende dat het topic of de mening interesse opwekte. Maar content kan nu viraal gaan via geautomatiseerde megafoons zonder dat het één mens boeide. Wat meet een sentimentanalyse dan

nog? Is dat wel de stemming bij stakeholders? Of AI-ruis?

Dat ondermijnt meer dan alleen de media-analyse. De communicatiemanager en media-analist zijn de kanalen waarlangs externe informatie met strategische waarde het bestuur bereikt. Als die informatie minder betrouwbaar is, worden de beslissingen die erop steunen dat ook. Dat is een informatiekundig probleem met bestuurlijke gevolgen.

Identiteitsaanval

Maar daar blijft het niet bij. Met AI is het mogelijk om de volledige externe identiteit van een organisatie na te bouwen. De exacte huisstijl. De correcte toon. Een website die van de echte niet te onderscheiden is. E-mails in de precieze opmaak van de organisatie, met een link naar die nepwebsite. Socialmedia-accounts die het versterken. Alles klopt. Dat is pas echt foute boel: de identiteitsaanval.

Ingenieursbureau Arup verloor 25

‘Ook binnen de categorie Communicatie & Externe Informatie opereren verschillende disciplines’

miljoen dollar doordat een medewerker in Hongkong akkoord ging met een overboeking na een videocall waarbij de cfo en meerdere collega's aanwezig leken. Het waren deepfakes: gegenereerde beelden en stemmen, perfect gesynchroniseerd. Niets wees op een aanval. Alles klopte.

Waakzaamheid

Vroeger was phishing herkenbaar: je herinnert je vast de kromme zinnen en vreemde afzenders. Inmiddels kan een kwaadwillende eenling met een vrije ochtend en AI-tools een gecoördineerde aanval opzetten. En er zijn ook professionele *bad actors* die politieke doelen hebben zoals het toebrengen van schade aan reputaties en vertrouwen.

De communicatieprofessional kan dit niet voorkomen. Hij is wel de eerste die het moet signaleren en de eerste die moet ingrijpen.

Dat vraagt om waakzaamheid die buiten het klassieke takenpakket valt: niet alleen bewaken wat er over de organisatie wordt gezegd, maar ook of wie namens de organisatie spreekt ook werkelijk de organisatie is. En het vraagt om samenwerking met andere afdelingen, want zo'n aanval is tegelijk een securityincident, een fraudezaak, een communicatiecrisis en mogelijk een juridisch probleem. Die samenwerking is niet altijd vanzelfsprekend. Onterecht, want ook al is de aanval technisch, de primaire schade is communicatief.

Op organisatieniveau

Op organisatieniveau zijn crisisprotocollen vaak niet ingericht op deze scenario's. Een deepfake van de directeur die een valse verklaring aflegt. Een nepwebsite die stakeholders misleidt. Een gecoördineerde campagne via nepaccounts die een crisis construeert die nooit heeft plaatsgevonden. Weet de organisatie wat ze doet als het haar overkomt?

‘Archivarissen en kennismanagers zijn overwegend slachtoffers van AI-ontwikkelingen. Communicatieprofessionals zijn medeveroorzakers ervan’

— De rollen —

Drie van de acht rollen uit artikel 20 zijn voor communicatieprofessionals het meest direct relevant. Ze zijn niet nieuw, maar inhoudelijk wel.

De Waarheidsbewaker

Controleren wat naar buiten gaat en wat van buiten binnenkomt, oude koek. Als filter, als redacteur, als checker. Wat nieuw is, is de schaal en de subtiliteit van wat er moet worden gecontroleerd.

Aan de frontlinie: elke feitelijke claim in AI-output nakijken, ook als die er correct uitziet. Juist als die er correct uitziet. AI klinkt zelfverzekerd ongeacht of het gelijk heeft. Wie dat vergeet, heeft een probleem dat pas achteraf zichtbaar wordt.

Op afdelingsniveau: is geregeld wie hoog-risico content aftekent? Vaak gaat het op gevoel, op vertrouwen in collega's, op de aanname dat iemand anders het wel heeft gecheckt. Dat is een structureel gat.

Op organisatieniveau: de waarheidsbewaker bewaakt ook wat er buiten over de organisatie circuleert. Dat vereist systematische monitoring, geen incidentele aandacht.

Interessante vraag: de waarheidsbewaker die een AI-gegenereerde fout ontdekt in een tekst die de directeur al heeft goedgekeurd. Wat doe je dan?

De Risicobeheerder

Reputatierisico is het kern domein van communicatieprofessionals, maar er zijn zoveel meer bronnen voor.

Aan de frontlinie: elk stuk dat naar buiten gaat beoordelen op reputatierisico, ook als AI het heeft geschre-

ven. De verantwoordelijkheid ligt bij de professional, niet bij de tool. Maar we weten hoe lastig dat beoordelen is.

Op afdelingsniveau: zijn de crisisprotocollen bijgewerkt? Dus voor scenario's die twee jaar geleden nog hypothetisch waren zoals deepfakes, identiteitsaanvallen en gecoördineerde desinformatie? Is er de benodigde samenwerking buiten de afdeling?

Op organisatieniveau: het management overtuigen van risico's die nog niet zijn opgetreden kan knap lastig zijn. Enthousiasme over AI als productiviteitsinstrument kan oordelen vertroebelen. Maar ook omgekeerd: AI verbieden maakt de race tegen de klok en de volumes uitzichtloos.

Hier zit een structureel dilemma: AI is het meest verleidelijk in te zetten precies op het moment dat het gevaarlijkst is: in crisis. Want tijdsdruk, bestuurlijke drive om snel naar buiten te treden en onvolledige informatie zijn de condities waaronder fouten worden gemaakt die het langst nawerken. De professional die in rustige tijden zorgvuldig het hoog/laag-onderscheid hanteert, staat in een crisis voor een keuze zonder goede uitkomst: snel schakelen (met AI en risico op fouten), of zorgvuldig en te laat. Dat is een afweging die thuis hoort in de crisisprotocollen, niet op het moment zelf.

De Toekomstbewaker

In artikel 21 stond deze rol voor de archivaris: verantwoording over wat er is besloten, wanneer, op welke gronden. Voor communicatieprofessionals gaat het om een aanverwante vraag: als een statement wordt aangevochten, kan de organisatie dan laten zien hoe het tot stand is gekomen?

De vraag is bij publieke organisaties niet nieuw, want Wob en Woo stellen hem al jaren. Maar dan gaat het om de beslissing zelf, niet het productieproces van de communicatie. En ook

'Als informatie van buiten minder betrouwbaar is, worden beslissingen die erop steunen dat ook'

dat proces verdwijnt bij AI uit beeld. Is het wel door een mens inhoudelijk beoordeeld? Journalisten, advocaten en toezichthouders zijn daar gevoelig voor.

Aan de frontlinie: bijhouden wat er naar buiten is gegaan en hoe het tot stand is gekomen. Niet voor elk stuk, wel voor alles wat hoog-risico is.

Op afdelingsniveau: werkprocessen zo inrichten dat bij hoog-risico publicaties traceerbaar is wie wat heeft gemaakt, gecheckt en goedgekeurd. Drie vragen die voor elke hoog-risico tekst beantwoord moeten kunnen worden: wie heeft het concept gemaakt, wie heeft de feiten gecheckt, wie heeft het geautoriseerd?

Op organisatieniveau: de werkprocessen die op afdelingsniveau worden beschreven, werken alleen als er een bestuurlijk mandaat achter staat. Wie belegt de verantwoordelijkheid, wie stelt de norm, wie bewaakt de naleving? Dat zijn vragen die buiten de communicatieafdeling zelf liggen maar wel beantwoord moeten worden.

Het dilemma: hoe verdedigt een woordvoerder een verklaring die door AI is gemaakt, door een collega is gepubliceerd, en waarvan geen goedkeuring te achterhalen is?

Op organisatieniveau verdient ook de rol van **Inrichtingsadviseur** vermelding. Wie bouwt de AI-werkwijze voor de communicatieafdeling? Wie vertaalt toonrichtlijnen en redactionele standaarden naar bruikbare instructies voor AI-tools? Wie maakt de keuzes over welke tools voor welke taken worden ingezet en hoe de controle is georganiseerd? In grotere organisaties is dat waarschijnlijk de corporate-communicatiemanager. In kleinere is het vaak de vraag wie dat is. In de praktijk wordt het echter vaak overgelaten aan (technische) mensen zonder verstand van reputatie en strategische communicatie. Een cruciale no-no!

'Met AI is het mogelijk om de volledige externe identiteit van een organisatie na te bouwen; de exacte huisstijl, de correcte toon'

Accenten per functie

Communicatieadviseur en communicatieprofessional. Jullie adviserende rol zit niet meer in de productie van opties voor boodschappen (dat kan AI veel sneller), maar in het oordeel: wat kan en mag onze organisatie in déze situatie zeggen, met welke toon, op welk moment? Dat wordt helaas pas zichtbaar zodra het ontbreekt. Het risico is niet dat AI jullie vervangt, maar dat de organisatie niet meer helder ziet wat jullie bijdragen totdat er iets misgaat. Vandaar ook het belang van sensemaking – het interpretatiewerk dat AI niet kan overnemen – en de rol van verbinder.

Socialmediamanager. Jouw productiewerk versnelt; jouw beoordelingswerk wordt zwaarder. Dat is het eigenlijke vraagstuk. Tegelijkertijd ben jij de professional die het eerst ziet wanneer er iets misgaat in de externe informatieomgeving: een identiteitsaanval, een desinformatiegolf, een deepfake in opkomst. Die signaleringsrol is minstens zo waardevol als de contentproductie. Zorg dat het management dat ook weet.

Internetredacteur. Steeds meer gebruikers zien jouw content niet direct, maar via AI-assistenten die de website samenvatten of citeren. De kunst is niet meer scoren in Google, maar verschijnen in de AI-overviews die voor veel gebruikers het eindpunt zijn van hun zoektocht. Dat is generative engine optimization (GEO), de opvolger van SEO. De kwaliteit van jouw content bepaalt daarmee mede de kwaliteit van de AI-antwoorden die stakeholders, klanten en journalisten te zien krijgen. Jouw redactionele oordeel is relevanter én onzichtbaarder dan ooit.

Woordvoerder. Jouw geloofwaardigheid is jouw instrument, maar deepfakes kunnen jouw stem, gezicht, uitspraken nabootsen. Dat vraagt om waakzaamheid die buiten het traditionele takenpakket valt: actief weten wat er over jou en de organisatie circuleert, ook als niemand jou heeft gevraagd. En het vraagt om samenwerking met IT en security die in de praktijk niet vanzelf tot stand komt. Begin die samenwerking voordat de crisis er is.

Pr-professional. Jouw mediarelaties zijn gebouwd op vertrouwen en herkenbaarheid. AI verstoort dat vertrouwen langs twee kanten: jij produceert er sneller mee,

maar jouw berichten landen in een inbox van journalisten die wordt overspoeld door AI-gegenereerde content. Onderscheidend zijn vraagt nu iets anders dan vroeger: niet meer uitsluitend de kwaliteit van de tekst, maar dat jij degene bent die ze kunnen bellen.

Corporate-communicatiemanager en hoofd communicatie. De AI-werkwijze van de afdeling is jouw verantwoordelijkheid. Jij bepaalt wie stijlgids en toonrichtlijnen vertaalt naar bruikbare AI-instructies, wie afspraken maakt over hoog-risico content

en wie het crisisprotocol actualiseert voor deepfake- en identiteitsaanvalsscenario's. De afdeling heeft iemand nodig die de AI-inrichting bewust aanstuurt.

Media-analist. Jij put informatie uit een omgeving vol synthetische ruis: krantenberichten, socialmediasignalen, online reacties. Dat ondermijnt – vaak onzichtbaar – de betrouwbaarheid van je werkwijze. Begin het gesprek daarover met je opdrachtgevers. Niet met een technisch verhaal over AI-gegenereerde content, maar met een praktische vraag: welke bronnen vertrouwen we nog, en op basis waarvan?

'Ingenieursbureau Arup verloor 25 miljoen dollar doordat een medewerker akkoord ging met een overboeking na een videocall, wat een deep-fake bleek'

'Hier zit een structureel dilemma: AI is het meest verleidelijk in te zetten precies op het moment dat het gevaarlijkst is: in crisis'

Wat jullie morgen kunnen doen

Morgen, aan de frontlinie: bepaal voor jezelf het onderscheid tussen laag- en hoog-risico gebruik. Welke taken vertrouw je aan AI toe zonder extra controle, en voor welke is verificatie van elke feitelijke bewering een vereiste? Stel jezelf bij hoog-risico content één vraag voordat je publiceert: als iemand dit statement aanvecht over drie maanden, kan ik dan laten zien hoe het tot stand is gekomen?

Komende maand, op afdelingsniveau: breng in kaart hoe AI nu wordt gebruikt, en wel welke tools, welke taken, welke controles. Bepaal minimumstandaarden voor hoog-risico content: wie keurt af, via welk proces? Begin het gesprek over vertaling van de organisatiestem naar een instructie over AI-tools.

Komend kwartaal, op organisatieniveau: actualiseer het crisisprotocol voor identiteitsaanvallen en deep-fakescenario's, en zorg dat IT en security hierbij betrokken zijn. Maak afspraken over transparantie over AI-gebruik: intern als norm, extern waar professioneel noodzakelijk of wettelijk vereist. Zorg voor goede filters op externe informatie met bestuurlijke relevantie.

AI bespaart tijd. Op de korte termijn klopt dat. Maar de tijd voor verificatie neemt toe. En één gepubliceerde fout, één reputatiecrisis, één geslaagde identiteitsaanval kost meer dan een jaar van zorgvuldig werken.

Wetten en normen

Je zou het misschien niet verwachten, maar professionele normen zijn hier belangrijker dan juridische:

> De AI Act verplicht tot transparantie in specifieke situaties: AI-systemen die rechtstreeks met mensen communiceren moeten zich kenbaar maken als AI. Synthetische media – deepfakes van echte personen in beeld, audio of video – moeten worden gelabeld. Maar voor AI-gegenereerde tekst in het algemeen geldt geen labelingsplicht, tenzij de tekst echt bedoeld is om te misleiden. Er is echter één uitzondering die voor overheidscommunicatie en publieke

Tabel 3. Aanpak: morgen/maand/kwartaal

	MORGEN (FRONTLINIE)	KOMENDE MAAND (AFDELING)	KOMEND KWARTAAL (ORGANISATIE)
Kernvraag	Wat geef ik aan AI zonder extra controle, en wat niet?	Hoe gebruiken we AI nu, en wat ontbreekt?	Welk beleid en welke protocollen ontbreken?
Kernactie	Hoog/laag-risico onderscheid toepassen	Standaarden voor hoog-risico content vaststellen	Crisisprotocol, labeling, omgevingsscanning verankeren

organisaties direct relevant is: artikel 50 lid 4 AI Act schrijft voor dat AI-gegenereerde tekst die bestemd is om het publiek te informeren over zaken van algemeen belang – zoals beleidscommunicatie of officiële verklaringen – wél als zodanig moet worden aangeduid. Die verplichting vervalt als er aantoonbaar menselijk redactioneel toezicht heeft plaatsgevonden. Voor publieke organisaties is dat geen bijzaak: wie geen redactioneel proces kan aantonen, heeft ook geen ontheffing.

> De Europese DSA (Digital Services Act) legt verplichtingen bij *platforms* neer, niet bij organisaties die op die platforms communiceren. Reclamewetgeving verbiedt misleiding ongeacht de bron, maar schrijft geen AI-label voor.

Borging vooraf is de sleutel

Kortom: een persbericht dat volledig door AI is geschreven en door een woordvoerder ondertekend hoeft wettelijk niet als ‘AI-gegenereerd’ te worden aangeduid. Interessant, of niet? En eigenlijk wel terecht, want ‘AI-gegenereerd’ is een onbruikbaar concept. AI kan ingezet zijn op zoveel manieren en in zoveel stappen. Bij brainstormen, bronnen zoeken, concepten schrijven, factchecking, noem maar op. Sterker nog: de kans is groot dat de gebruikte input ook al in enig opzicht door AI is beïnvloed. Wat is het nut nog van een AI-label? In het allereerste artikel van deze reeks noemde ik de *artificering* van informatie al onvermijdelijk.

Een betere insteek: wie is verantwoordelijk voor wat hier staat en kan die inhoud worden geverifieerd? Borging vooraf is de sleutel.

In de journalistiek en wetenschap lopen de normen voor op de wet. De

Raad voor de Journalistiek in België publiceerde concrete richtlijnen voor transparantie over AI-inzet in journalistiek werk; vergelijkbare kaders zijn in ontwikkeling bij Nederlandse beroepsorganisaties. Academische tijdschriften verplichten methodolo-

gische verantwoording van AI-inzet. De burger heeft recht op correcte overheidsinformatie. Een wetenschappelijke instelling die onjuistheden verspreidt via AI-gegenereerde publicaties, beschadigt het publieke vertrouwen op een manier die verder gaat dan een fout. Dat is een professionele zorgplicht die stamt van vóór de AI Act en die effectiever is dan dreigen met een boete.

Bewaak de grenzen

Communicatieprofessionals bewaken de buitengrens van de organisatie. Wat er uitgaat, wat er binnenkomt, wat de organisatie moet weten en wat zij uitstraalt. Die positie was al veeleisend. AI heeft haar kwetsbaarder gemaakt en het belang ervan vergroot.

‘AI bespaart tijd. Op de korte termijn klopt dat. Maar de tijd voor verificatie neemt toe, en één fout kost meer dan een jaar van zorgvuldig werken’

Dat gaat verder dan je misschien denkt. Communicatieprofessionals onderhouden niet alleen de reputatie van hun organisatie, maar ook de vertrouwensbasis tussen organisaties en hun omgeving. Stakeholders, burgers, journalisten en toezichhouders gaan ervan uit dat organisaties herkenbaar, consistent en verantwoordelijk communiceren. Dat is een collectieve aanname waar elke organisatie aan bijdraagt. Ongecoördineerd AI-gebruik bij vele organisaties kan die aanname uithollen. Dat kan wel eens schadelijker zijn dan een individuele reputatiecrisis. Ben je bereid ook dat te verdedigen?

Kortom

De vraag is niet of AI jullie werk verandert. Dat doet het. De vraag is wie de regie neemt over hoe. Wie de organisatiestem bewaakt als iedereen zijn eigen AI-tool gebruikt. Wie het crisisprotocol bijwerkt voordat de crisis er is. Wie de omgevingsscanning betrouwbaar houdt terwijl artificieel materiaal alles overspoelt.

Als dat jullie verantwoordelijkheid is – en dat is het – dan vraagt het om een actieve positie. Niet wachten op beleid. Beginnen met de vraag: wat zijn onze hoog-risico processen, wie bewaakt die, en hoe leggen we dat vast? Maar ook: word zelf AI-geletterd. Beleef zelf de beperkingen, leer vele toepassingen, hoor en zie wat AI is, hoe het werkt en wat je ermee kunt. En ontwikkel vooral je eigen inzichten en vaardigheden.

Deze reeks binnen een reeks heeft vier categorieën informatieprofessionals belicht. In een volgend artikel komen ze bij elkaar. Want de problemen die elke categorie afzonderlijk ervaart – fragmentatie, kwaliteitsrisico’s, verantwoordingsgaten, governance die achterblijft – zijn niet los van elkaar op te lossen. Ze vragen om een gemeenschappelijk antwoord.

Je vindt dit artikel, en de vorige 23 afleveringen in de serie, inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl (trefwoord ‘AI informatiedomein’).

Van Leiden via Pennsylvania

'Geredde' dissertaties

Op 11 september 2024 maakte de Leidse universiteitsbibliotheek bekend dat ze 350.000 oudere (vooral Europese) wetenschappelijke proefschriften uit de periode 1850-1990 ging weggooiden. De verhuizer die de 3 kilometer boeken moest afvoeren, was al besteld. Gelukkig wierp Brewster Kahle van het Internet Archive zich op als redder van deze collectie (zie ook IP #8-2024). Hoe staat het nu met die enorme hoeveelheid dissertaties?

De collectie zoals die in Leiden stond in september 2024

Jos Damen

Parelduiker, Wikipediaan en voormalig bibliothecaris

Brewster Kahle

De onderhandelingen van het Internet Archive met de Leidse universiteitsbibliotheek verliepen voorspoedig. Binnen een week lag er een contract, waarbij de proefschriften werden overgedragen aan het Internet Archive, dat betaalde voor de kosten van inpakken en verzenden naar Pennsylvania. Ik vermoed dat er diverse redenen waren dat het Internet Archive veel geld wilde investeren om 3 kilometer oude boeken naar Amerika te verschepen. Het redden van cultuurgoed was een motief, maar ook de mogelijkheid om een inhoudelijk interessante collectie te kunnen digitaliseren. Het feit dat een groot deel van de collectie afkomstig was van Duitse en Franse universitei-

ten zal de aantrekkelijkheid hebben vergroot, omdat het Internet Archive vanouds erg gericht was op Engelstalig materiaal en nu in een klap kon diversificeren met andere talen.

Geen woorden

Het clublied van Feyenoord kent de kenmerkende regel: 'Geen woorden, maar daden'. Dat devies geldt ook voor het Internet Archive, dat binnen anderhalf jaar inmiddels duizenden dissertaties heeft gedigitaliseerd (in Amerika en elders) en online open beschikbaar stelt. Wat zijn dat voor boeken?

Begin mei dit jaar stonden er meer dan tienduizend dissertaties uit de voormalige Leidse collectie op archive.org. Sommige van die prof-

naar archive.org nu online

schriften zijn in de korte tijd dat ze online beschikbaar staan, al dertig keer geraadpleegd. Een steekproef van vierhonderd boeken maakte duidelijk dat men begonnen is met het digitaliseren van Duitse proefschriften: het merendeel van de beschikbare boeken binnen deze collectie is Duitstalig. Er zijn ook diverse Engelstalige en Fransstalige boeken aanwezig, maar dat is nog een minderheid. Wat betreft publicatiejaar zijn de aantallen van voor 1940 en erna ongeveer in evenwicht. Dat roept interessante auteursrechtelijke vragen op.

Rozen verwelken, websites vergaan

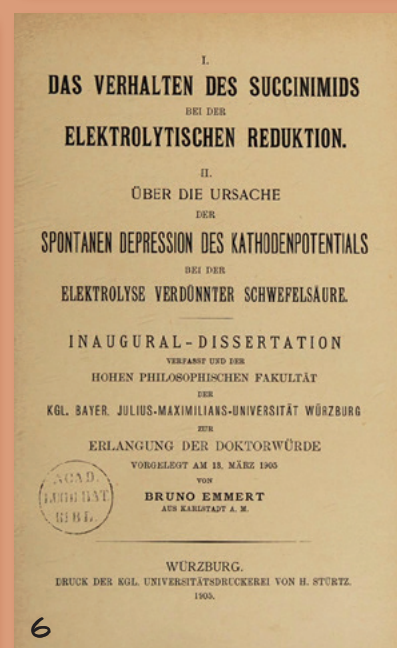
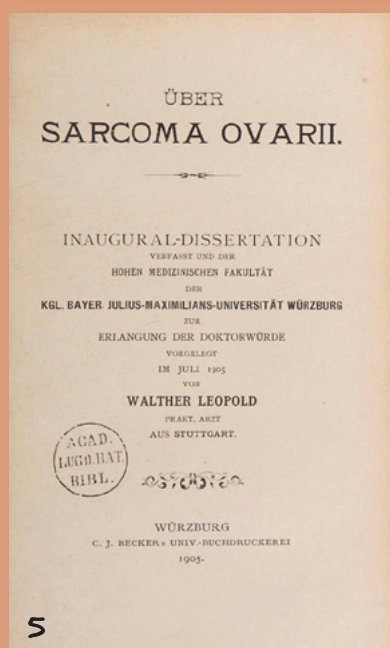
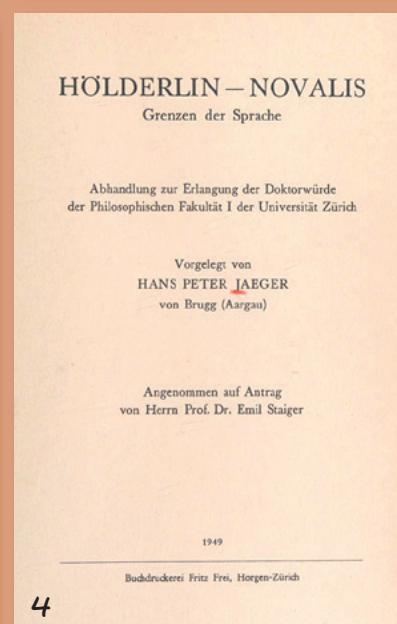
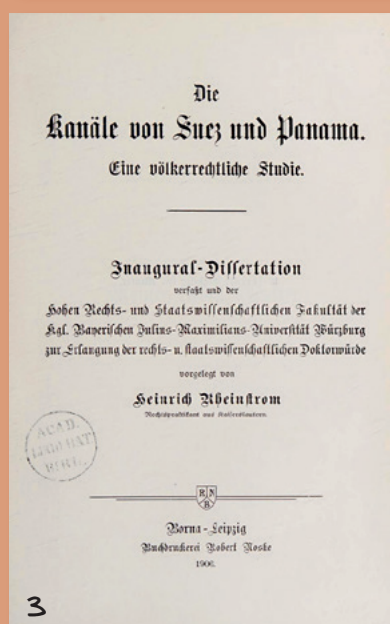
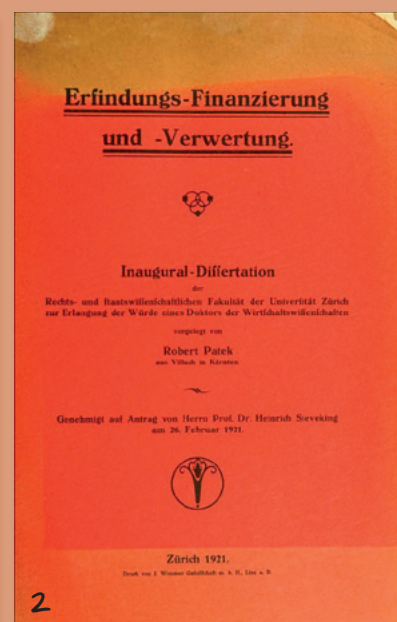
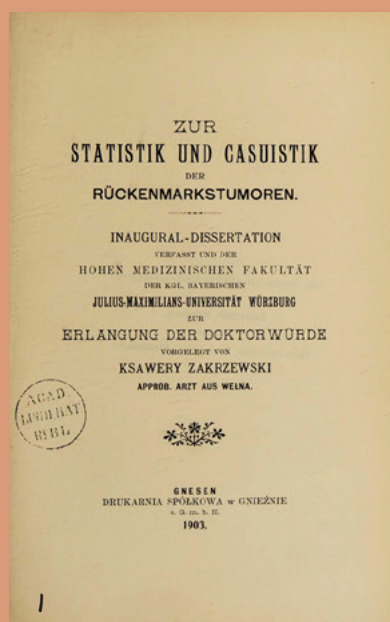
Websites leven niet eeuwig. Lijstjes met favoriete sites leveren binnen een jaar vele foutmeldingen op: de websites zijn verdwenen. Via Internet Archives Wayback Machine kun je dan in veel gevallen een oude kopie van een verdwenen site bekijken. Wikipedia kent miljoenen verwijzingen naar andere websites. De dode links onder die verwijzingen worden door de InternetArchiveBot (IABot) omgezet naar een verwijzing naar een kopie van de website in de Wayback Machine. IABot werkt sinds 2013 en heeft op alle taalversies van Wikipedia inmiddels meer dan 20 miljoen links gerepareerd.

Informatieverwijzingen kunnen ook voor deze proefschriftencollectie handig zijn. Dat gaat dan twee kanten op: vanuit Wikipedia kan bijvoorbeeld in de literatuurlijst worden verwezen naar het digitale proefschrift, en bij het digitale proefschrift kan een link staan naar het Wikipedia-artikel over de auteur. Beide links worden nu als proef handmatig aangebracht, zie bijvoorbeeld [wikipedia.org/wiki/Ksawery_Zakrzewski](https://www.wikipedia.org/wiki/Ksawery_Zakrzewski). Er wordt gekeken naar methodes van snellere verwerking.

Je vindt dit artikel inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl. <

‘Wat betreft publicatiejaar zijn de aantallen van voor en na 1940 ongeveer in evenwicht. Dat roept interessante auteursrechtelijke vragen op’

- 1 — Dissertatie Würzburg 1903 met oude Leidse bibliotheekstempel (link vanuit Wikipedia en vanuit Internet Archive)
- 2 — Dissertatie Zürich 1921
- 3 — Dissertatie Würzburg 1906 (met stempel)
- 4 — Dissertatie Zürich 1949
- 5 — Dissertatie Würzburg 1905 (met stempel)
- 6 — Dissertatie Würzburg 1905 (met stempel)

Vak van informatieprofessional belangrijker dan ooit

Deze bijdrage verscheen eerder in de glossy ter viering van 75 jaar GO opleidingen (2025-2026).

Mirjam Elferink
Advocaat intellectuele eigendom, ICT-recht en privacy bij Elferink & Kortier Advocaten

‘In een tijd waarin AI razendsnel teksten, beelden en documenten genereert, zijn informatieprofessionals de nieuwe rentmeesters van kennis’

Als advocaat gespecialiseerd in intellectuele eigendom kijk ik met bijzondere belangstelling naar het vak van de informatieprofessional. Want wie vandaag met informatie werkt, werkt met waarde – soms letterlijk. In een wereld waarin data het nieuwe goud worden genoemd, ligt de vraag op tafel: van wie is dat goud eigenlijk? En wie zorgt ervoor dat dit veilig, eerlijk en duurzaam wordt gewonnen?

De moderne informatieprofessional bevindt zich precies op dat kruispunt. Waar de jurist denkt in termen van rechten, plichten en aansprakelijkheid, denkt de informatieprofessional in termen van toegankelijkheid, vindbaarheid en kwaliteit. Toch raken onze werelden elkaar steeds meer. De AVG, het opendatabeleid en de toenemende inzet van AI hebben ervoor gezorgd dat informatie niet alleen een middel is, maar een

juridisch object met een identiteit. Elk document, elke dataset en elk algoritme dragen risico's én rechten met zich mee.

Vanuit mijn juridische bril zie ik dat het vak van de informatieprofessional, sinds ik in 2008 begon met cursussen auteursrecht voor GO opleidingen en later ook privacy en AVG, een flinke ontwikkeling heeft doorgemaakt. Waar men vroeger vooral sprak over archivering en documentbeheer, gaat het nu over governance, compliance en ethiek. De informatieprofessional is niet langer de beheerder van een archiefkast, maar de hoeder van het geheugen én geweten van de organisatie. Hij of zij weet niet alleen *waar* informatie staat, maar ook *waarom* die daar mag staan – en of dat morgen nog zo zal zijn.

Die verschuiving heeft ook juridische consequenties. De grens tussen ‘beheer’ en ‘verantwoordelijkheid’ vervaagt. Als een organisatie vertrouwelijke informatie lekt of auteursrechtelijk beschermd materiaal verkeerd gebruikt, is dat niet alleen een IT-probleem of een

ongeluk; het is óók een governancefout. En governance begint bij mensen die weten hoe informatie zich gedraagt – van creatie tot vernietiging.

Wat mij intrigeert, is hoe de informatieprofessional steeds meer op de stoel van de jurist lijkt te belanden, en omgekeerd. Wij spreken nu dezelfde taal: metadata, auteursrecht, licenties, privacy, integriteit. We delen een gemeenschappelijk doel: controle over informatie zonder de vrije stroom ervan te smoren. Dat vraagt om nuance, inzicht en samenwerking.

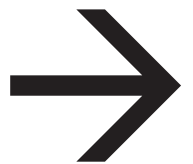
Juist daarom is het vak van de informatieprofessional belangrijker dan ooit. Informatieprofessionals zijn de nieuwe rentmeesters van kennis. In een tijd waarin kunstmatige intelligentie razendsnel teksten, beelden en zelfs juridische documenten genereert, is de kwaliteit van informatie crucialer dan ooit tevoren geworden. Wat is echt en wat is nep? Welke bronnen zijn betrouwbaar? In die zee van data is het belang van de informatieprofessional alleen maar toegenomen als degene die waarheid, herkomst en context kan duiden. Want zonder betrouwbare informatie is geen recht veilig, geen besluit houdbaar en geen waarheid te vertrouwen. Daarom is informatiebeheer vandaag geen bijzaak meer, maar de kern van elke integere samenleving.

**KB
ONDERZOEKS-
KRONIEK**

**MENSEN
+
LIFEHACKING
+
VAN DE KNVI**

Persvrijheid wereldwijd op laagste punt in 25 jaar

De wereldwijde persvrijheid heeft in 2026 een nieuw dieptepunt bereikt. Volgens de nieuwste World Press Freedom Index van Reporters Without Borders (RSF) is de gemiddelde score van de 180 onderzochte landen en gebieden nog nooit zo laag geweest sinds de start van de index in 2001. Nederland is naar de tweede plaats op de ranglijst gestegen, maar volgens journalistenbond NVJ gaat achter die topplek 'een zorgwekkend beeld' schuil, aldus een bericht op informatieprofessional.nl.

@informatieprofessional

@vakbladip.bsky.social

linkedin.com/company/informatieprofessional

@IPnieuws@mastodon.nl

De ontwikkeling van WijsNL: WETENSCHAPPELIJK WIJZER WORDEN

Als je een dienst ontwerpt voor een brede groep mensen die wetenschappelijke informatie willen zoeken, ligt het voor de hand dat de moeilijkheid van de teksten een probleem zal zijn. Maar hoe zien zij dat zelf? Waar is de meeste behoefte aan? Inkijkje in de ontwikkeling van het KB-project WijsNL.

▶ Zoekvraag met antwoord in het uiteindelijke ontwerp van WijsNL

In de rubriek KB Onderzoekskroniek beschrijven medewerkers van de afdeling Onderzoek van KB, nationale bibliotheek hun resultaten, trends en vondsten.

Casper Kleiman

Propositiemanager bij de KB, nationale bibliotheek

The screenshot shows the WijsNL search results page. At the top, the search query is 'Is intermitterend vasten goed of slecht voor je gezondheid?'. Below the query, it indicates '45 relevante bronnen gevonden en geanalyseerd'. There are sections for 'Relevante termen' (Intermitterend vasten, Metabole gezondheid, Bloedsuikerspiegel, Dieet) and a 'Samenvatting van eerste selectie zoekresultaten'. A 'Zoeksuggesties' section offers links like 'Meer over energieverwerking van het lichaam' and 'Video's over dit onderwerp'. Below this is the 'Selectie WIJS' section, which shows a grid of search results. Each result card includes a title, a brief description, the source, and a 'Taai' (reading time) and 'Uitdagend niveau' (difficulty level) indicator. For example, one result is 'Een veelbelovende strategie voor het optimaliseren van metabole gezondheid' by Clastek B., Kaeton K., and Domaszewski P. (2025), with a reading time of 6-10 minutes and an 'Uitdagend niveau'.

De KB werkt samen met onder andere universiteiten, hogescholen, SURF en funders aan de Nationale Open Science Agenda. Sinds 2017 is een van de ambities van de KB in deze agenda om wetenschappelijke publicaties beter toegankelijk te maken voor iedereen die onderzoek wil doen. Dus ook voor mensen die niet werken in de wetenschap. Daartoe ontwikkelen we een zoekomgeving die toegang biedt tot wetenschappelijke informatie, WijsNL geheten.

Uitgebreide onderzoeks aanpak

Om de toegang tot wetenschappelijke informatie voor een breed publiek mogelijk te maken, wilden we beter begrijpen hoe mensen op zoek gaan naar die wetenschappelijke informatie. Eerder onderzoek had al laten zien dat er een grote groep Nederlanders is die graag toegang wil tot wetenschappelijke artikelen. Uit dat onderzoek leerden we ook dat betaalmuren, jargon, taal en complexiteit worden ervaren als drempels. Minder duidelijk was wie er vooral op zoek gaan naar informatie, waarom ze dat doen en hoe ze dat aanpakken.

Daarom ontwikkelden we een uitgebreide onderzoeks aanpak, samen met bureau Perspective uit

‘Twee derde van de Nederlanders is geïnteresseerd in populair-wetenschappelijke informatie en twee vijfde in wetenschappelijke informatie’

KB-illustratie bij WijsNL

Amsterdam. Er werd een enquête uitgezet onder ruim tweeduizend mensen, we deden diepte-interviews en cocreatiesessies, en we testten prototypen in meerdere rondes met potentiële gebruikers. Daarbij keken we breder dan alleen wetenschappelijke artikelen en werden ook artikelen uit vakbladen, populairwetenschappelijke teksten, podcasts, video's en dergelijke meegenomen in het onderzoek. Wij noemen dit non-traditional research output (NTRIO).

‘Mooie dingen’ uit de enquête

Uit de enquête leerden we een aantal mooie dingen. Zo is twee derde van de Nederlanders geïnteresseerd in populairwetenschappelijke informatie en twee vijfde in wetenschappelijke informatie. Een vijfde van de Nederlanders is niet alleen geïnteresseerd, maar leest ook actief (populair) wetenschappelijke artikelen. Kijken we naar leeftijd, dan valt op dat vooral de groep van 18 tot en met 34 jaar actief leest, en dat er boven de 55 jaar minder interesse in wetenschap lijkt. Onder lezers worden als obstakels vooral betaalmuur, lengte, jargon en complexiteit veel genoemd.

Gebruikerstypen

Uit het onderzoek kwamen zeven gebruikerstypen naar voren. Vier daarvan kozen we als vertrekpunt voor WijsNL, omdat zij op elkaar lijken in gedrag en behoeften.

- > De **Diepgravers** willen alles weten van een onderwerp, inclusief de ruis, de onzekerheden en de tegenstrijdige methoden. Niet ondanks, maar juist vanwege de complexiteit.
- > De **Urgenten** moeten snel veel weten, vaak omdat er een belangrijke beslissing nadert waar zij mee te maken krijgen. Ze willen goed genoeg geïnformeerd zijn om volwaardig te kunnen meedenken.
- > De **Meningbouwers** zoeken

voor- en nadelen, nuance en tegenstrijdige bevindingen. Variatie in perspectieven is voor hen een teken dat ze op de goede plek zoeken.

> De **Professionals** gebruiken wetenschappelijke inzichten om beslissingen te ondersteunen. Zij willen meerdere invalshoeken, niet omdat ze twijfelen maar omdat ze zelf willen bepalen wat bruikbaar is.

Deze vier typen gebruikers bleken duidelijk extra behoeften te hebben die wij niet hadden verwacht.

Navigeren en keuzes maken

Wat ons opviel – als je de vier naast elkaar legt – is dat niemand een kant-en-klaar antwoord zoekt. Mensen willen geen vereenvoudigde versie. Ze willen variatie, in vorm en in wat het onderzoek vertelt. Niet de samenvatting, maar de discussie. Ze vragen ook niet

KB-illustratie bij WijsNL

Tijdens de cocreatiesessies

om meer uitleg. Het gaat over beter kunnen kiezen en meer te kiezen hebben. Ze gaan juist zelf op zoek omdat ze te weinig variatie krijgen. Actuele onderwerpen zijn vaak de aanleiding om verder te zoeken, op zoek naar nuance of een breder perspectief.

De zoektocht naar kennis blijkt vooral te gaan over navigeren en keuzes maken. Wil je breder kijken of verdiepen? Heb je veel of weinig tijd? Is een artikel meer van hetzelfde of juist afwijkend? Dat wil niet zeggen dat jargon en complexiteit geen probleem zijn, maar wel dat het navigeren belangrijker is voor deze vier typen. Ze willen veel makkelijker kunnen kiezen wat ze wel of niet gaan lezen. En ze willen die keuze maken voordat ze lezen, en niet eerst een artikel hoeven lezen om die inschatting te kunnen maken.

Prototypen en principes

In het ontwerpend onderzoekstraject hebben we in meerdere rondes prototypen verkend, getest en aangescherpt met de doelgroep om dit navigeren te verkennen. Daarbij onderzochten we wat waardevol kan zijn voor WijsNL en ook hoe en onder welke voorwaarden oplossingen werken. Deze experimenten maakten duidelijk dat ogenschijnlijk kleine ontwerpkeuzes grote invloed hebben op hoe het concept wordt begrepen en gebruikt.

Op basis van deze inzichten hebben we een set principes geformuleerd. Deze vallen binnen vier grote clusters.

1. Toegankelijk voor iedereen.

We willen dat wetenschap te begrijpen is zonder voorkennis. Iedereen moet kunnen starten. Daarom bieden we onder andere overzicht, korte samenvattingen, oneliners en meerdere startpunten.

2. Zelf wijzer worden. We willen dat mensen zelfstandig in staat zijn om onderzoek te doen. Denk hierbij aan verwijzen naar originele bronnen,

‘Het valt op dat vooral de groep 18-34 jaar actief leest, en dat er boven de 55 jaar minder interesse in wetenschap lijkt’

voorselecties om te starten, filters als leesduur en complexiteit. En aan de mogelijkheid om je zoekgeschiedenis te bewaren.

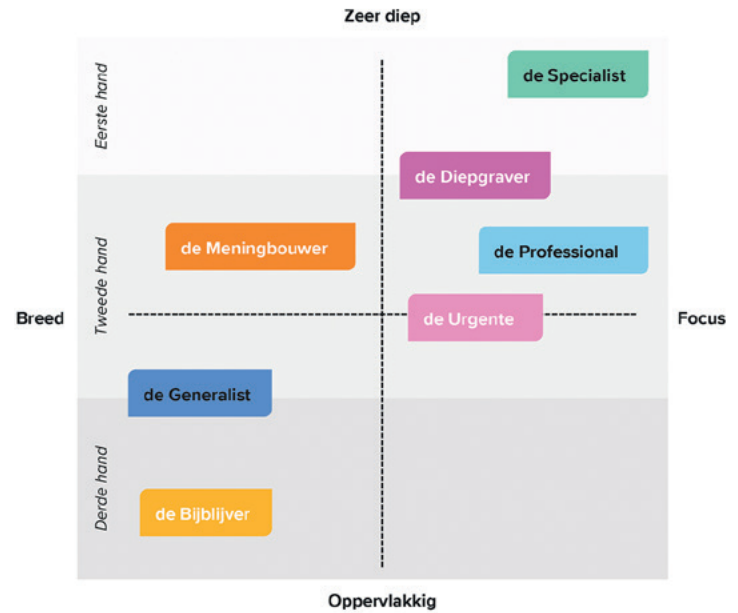
3. Meerdere invalshoeken. We willen een ruime variatie aan bronnen, zowel in vorm als perspectief. We blijven weg van interpreteren, dat mogen gebruikers zelf doen.

4. Weten waarin je zoekt. Transparantie is de basis van vertrouwen. We maken zichtbaar hoe informatie wordt geselecteerd en gepresenteerd. Zo zijn originelen toegankelijk, wordt AI-gebruik goed uitgelegd en zijn we duidelijk over met wie we samenwerken en wat we opnemen en wat niet.

Sommige van deze principes blijken een delicate balans te hebben. Kleine afwijkingen hebben soms grote gevolgen. Het woord ‘betrouwbaar’ bijvoorbeeld wekt juist argwaan op.

Hoe passen we het toe?

Onze visie voor WijsNL is nu dat mensen beginnen op een vertrouwde plek, makkelijk kunnen doorklikken en makkelijk kun-

De zeven gebruikerstypen (user stories)

nen beslissen: is dit de moeite waard? Helpt het mij verder om te begrijpen? Zo bewegen gebruikers zich van bron naar bron, steeds opnieuw afwegingen makend. We helpen ze ook met jargon, taal en complexiteit. Bijvoorbeeld door een Nederlandstalige samenvatting te geven van een artikel wanneer ze dat aanklikken. Gebruikers willen eerst vooral kunnen kiezen voordat ze überhaupt gaan lezen, luisteren of kijken. Verschillende uitingvormen zijn hierbij eveneens een belangrijk ingrediënt. Niet alleen wetenschappelijke artikelen, maar ook NTRO's. Dat maakt dat er niet alleen te kiezen is wat je tot je neemt, maar ook hoe je dat doet. Daarmee is het idee van onze portal duidelijker geworden dan we eerder voor ogen hadden. Minder

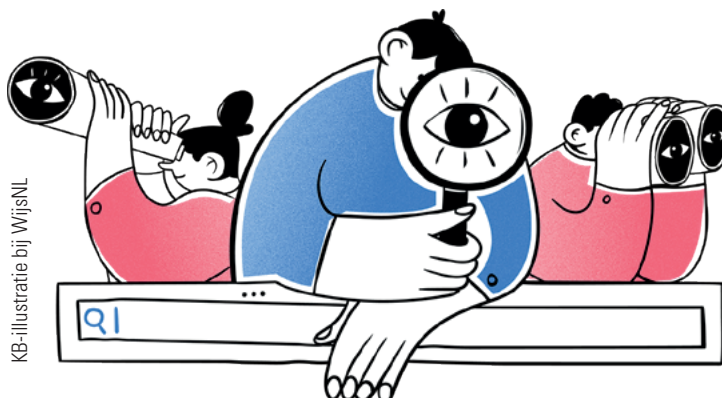
duiden, meer ontsluiten. Minder vereenvoudigen, meer toegankelijk maken zonder te versimpelen. Liever zijwieltjes dan achter op de bagagedrager. Dat sluit ook aan bij een van de waarden die de KB uitdraagt: het recht van mensen om zelf tot een oordeel te komen, op basis van toegang tot brede en betrouwbare informatie.

Vervolg: pilot

Op basis van wat we hebben geleerd werken we nu aan een pilot om te ontdekken hoe dat in het echt gaat functioneren. We willen hierbij met een kleine scope van onderwerpen een dienst bouwen waar echte gebruikers kunnen zoeken en vinden, en waar we zelf leren hoe we die informatie het beste kunnen verzamelen en ontsluiten. We werken hiervoor samen met een aantal partijen die net als wij heel enthousiast zijn over de belofte.

> Meer over WijsNL en de voortgang van het project kun je lezen op kb.nl/over-ons/projecten/wijsnl.

> Je vindt dit artikel inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl, evenals meer afleveringen van de rubriek KB Onderzoekskroniek.

KB-illustratie bij WijsNL

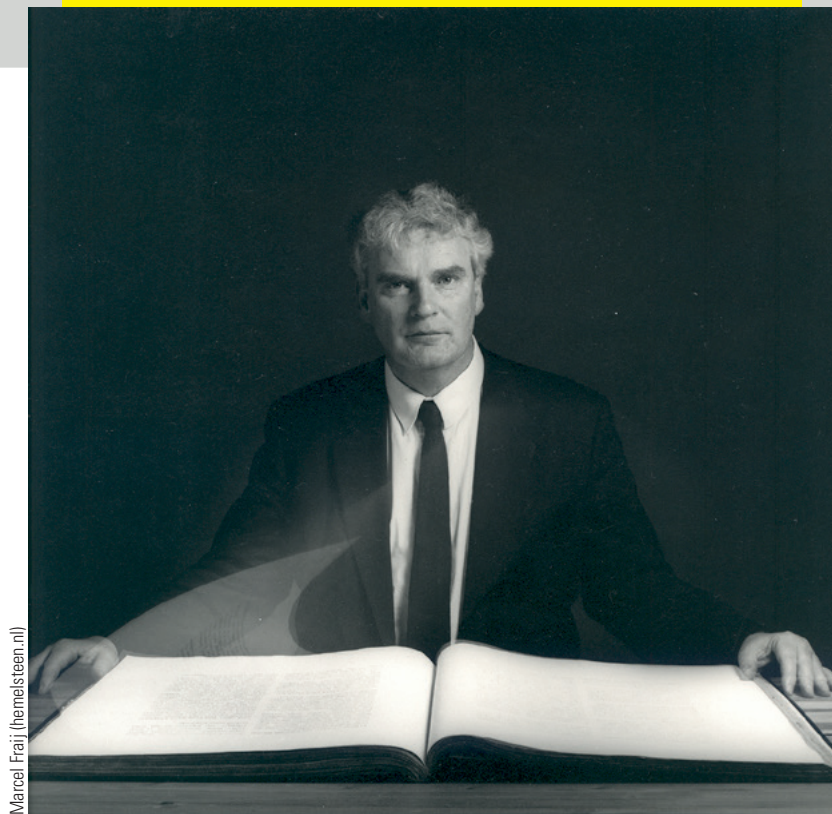
IN MEMORIAM PAUL GERRETSEN (1945-2026)

Op 14 april 2026 overleed Paul Gerretsen, van 1994 tot en met 2004 bibliothecaris van de Universiteit Leiden. Hij stuurde de Leidse universiteitsbibliotheek de 21e eeuw in met de oprichting van het Scaliger Instituut en de start van de digitale bibliotheek in Leiden.

Paulus Willem Johannes Laurentius Gerretsen werd geboren in Utrecht op 22 januari 1945. Tussen 1962 en 1967 studeerde hij geschiedenis in Groningen, waarna hij leraar werd aan de middelbare school die hij zelf doorlopen had: het Nederlands Lyceum in Den Haag. In 1976 werd Gerretsen rector van het Vrijzinnig Christelijk Lyceum in Den Haag. In de periode dat hij rector was van het VCL brachten de drie prinsen Willem-Alexander, Friso en Constantijn op een rustige manier daar hun schooltijd door. Uit de reacties op Gerretsens overlijden is nu nog te zien dat hij als leraar zijn leerlingen enorm wist te boeien en te stimuleren.

Onverwacht werd hij in 1994 benoemd tot directeur van de Universiteitsbibliotheek in Leiden (UBL). Zelf zei hij daarover in dat jaar: 'Daarbij ben ik vooral op zoek naar die onderzoekers die als een soort breekijzer werken, die traditionele inzichten op een boeiende wijze ter discussie weten te stellen, op hun manier een beeldenstorm veroorzaken. Het fascinerende van een wetenschappelijke bibliotheek is dat daarin het hele discours uit het verleden ligt opgeslagen.'

Als samenbindend figuur en als gezicht van de bibliotheek naar buiten slaagde Gerretsen erin om de bibliotheek niet alleen een duidelijker gezicht te geven, maar ook de 21e eeuw in te sturen. Enkele wapenfeiten uit zijn bibliothecariaat in Leiden: in 2000 werd het Scaliger Instituut opgericht (waar bijzondere onderzoekers zich maandenlang in de speciale collecties van de bibliotheek konden verdiepen); in 2002 kwam het Prentenkabinet met zijn prachtige foto's en prenten in de UBL; sinds 2003 werd DARE (repository) in de steigers gezet en in 2004 kwam er een nieuw bibliotheekstelsel. De digitale bibliotheek kreeg snel vorm: eind twintigste eeuw waren er al duizenden e-journals en databases beschikbaar. Financieel zat het tij niet mee. Voor de omslag naar een digitale bibliotheek was meer geld nodig dan de 8 miljoen euro die de UBL destijds kreeg. (In 2016 waren de uitgaven gestegen naar een verdubbeling van dat bedrag, passend bij de kosten voor de omslag naar digitaal en de centralisering.)

Marcel Fraij (hemelsteen.nl)

Gerretsen publiceerde met enige regelmaat over geschiedenis, kunst en onderwijs. Na zijn vervroegde pensionering promoveerde hij in 2013 aan de Universiteit Leiden op het proefschrift *Vrijzinnig noch rechtzinnig*. In 2017 publiceerde hij nog een boek over C.P. Gunning en het Amsterdams Lyceum. Ook was hij bestuurlijk actief, onder meer in het Haagsche Genootschap en de Kloosterkerk. Na een relatief kort ziekbed overleed Gerretsen op 14 april 2026 in Garderen. Het afscheid vanuit de Kloosterkerk in Den Haag vond in besloten kring plaats. Gerretsen zal vooral worden herinnerd als de mensensmens die hij was, als enthousiast spreker en aimabel directeur met oog voor boeken én mensen.

Jos Damen

<

INFORMATIE IN EEN ONEINDIGE WERKRUIMTE

De tools Workflowy, xTiles en SOOT hebben twee dingen gemeen. Eén: het zijn alle drie tools waarmee je informatie kunt organiseren. Twee: de werkruimte waarin je die informatie organiseert, is oneindig. Het type werkruimte is echter bij ieder van deze drie tools anders.

WORKFLOWY

Workflowy is één enkel, oneindig document. Je brengt structuur in het document door middel van opsommingstekens. Door te klikken op een opsommingsteken kom je in een nieuw, leeg gedeelte. Door hierin weer te werken met opsommingstekens krijg je weer nieuwe, lege gedeeltes. Enzovoort. Workflowy is dus een lijst met sublijstjes die ook weer sublijstjes kunnen bevatten. Tot wel duizend lagen diep. Voor ieder opsommingsteken staan drie puntjes. Deze puntjes geven toegang tot een menu met extra opties. Je kunt bijvoorbeeld een notitie, een opmerking of een datum toevoegen. Door deze datumfunctie kun je informatie be-

horende bij een bepaalde dag of periode met elkaar verbinden. Je kunt binnen Workflowy ook werken met hashtags. Wanneer je een # voor een term zet, wordt deze term aanklikbaar. Klik je op deze hashtag, dan geeft Workflowy alle informatie met deze term weer, waar ook in je document. Ten slotte kun je de informatie behorende bij een opsommingsteken ook live spiegelen op een andere plek. Wanneer je iets aanpast is het meteen ook gewijzigd op die andere plek.

Workflowy is in de basis een op tekst gebaseerde tool, maar ook het toevoegen van URL's en zelfs bestanden behoort tot de mogelijkheden. Je kunt meteen aan de slag met

Workflowy via workflowy.com. Het aanmaken van een gratis account is vereist. Daarnaast zijn er apps voor Windows, MacOS, Linux, iOS en Android. In de gratis versie heb je alle mogelijkheden tot je beschikking, maar er zit wel een limiet op het aantal opsommingstekens (100 per maand) en op de grootte van de bestanden die je kunt toevoegen (100 MB).

XTILES

Bij xTiles gaat het om een oneindig canvas. En zoals de naam al aangeeft vul je dat canvas met tegels. Die tegels kun je vervolgens met van alles vullen: notities, tabellen, taken, afbeeldingen, video's en bestanden. Ook kun je externe inhoud inbedden. Ten slotte pas je de grootte en de kleur van de tegels naar wens aan en schik je ze in een lay-out die voor jou logisch is.

Je kunt met meerdere canvassen (tabs) werken. De tool biedt ook widgets (onder andere diverse klokken of kalenders) en templates (denk aan studieplanner of budgetplanner). De ingebouwde slimme kalenderfunctie maakt van xTiles een krachtige planningstool. Verder kun je werken met hashtags en met tabellen in databasevorm. In deze tabellen kun je kiezen voor verschillende filters, eigenschappen (zoals meervoudige selectie) en weergaven (waaronder galerij).

Je kunt meteen aan de slag met xTiles via xtiles.app. Het aanmaken van een gratis account is vereist. Daarnaast zijn er apps voor Windows, MacOS, iOS en Android. En er is een webclipper beschikbaar voor op het Chromium-platform gebaseerde browsers (Chrome, Edge). Voor sommige templates en geavanceerde functies moet je een betaald account nemen.

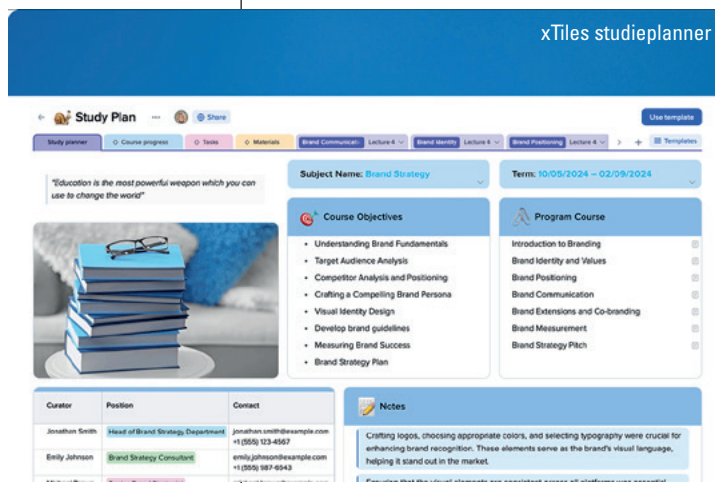
SOOT

Bij SOOT krijg je een oneindig moodboard. De tool is dan ook vooral gericht op visuele informatie met als doelgroep ontwerpers. Je kunt afbeeldingen, video's en GIF's toevoegen, via lokale upload en via URL's. De input wordt vervolgens door SOOT georganiseerd in een 3D-weergave, een soort beeldenwolk in verschillende vormen waar je doorheen kunt scrollen. Traditionele tools sorteren bestanden op naam, datum en formaat. SOOT sorteert ook op kleur, vorm en textuur. De tool kan afbeeldingen herkennen op basis van termen als zand, chroom of gotisch. Door een van deze sorteereigenschappen te combineren met een afbeelding, bijvoorbeeld een blauwe afbeelding met de sorteereigenschap 'color' of

Leen Liefsoens

Redacteur van IP en informatiespecialist bij de mediatheek van Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden

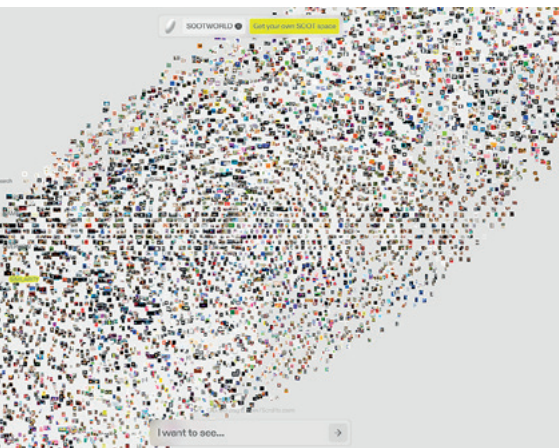

een afbeelding in de vorm van een gezicht met de sorteereigenschap 'similarity', kun je een nieuwe sorteerweergave instellen. Daarnaast kun je afbeeldingen groeperen in categorieën door middel van eigen tags.

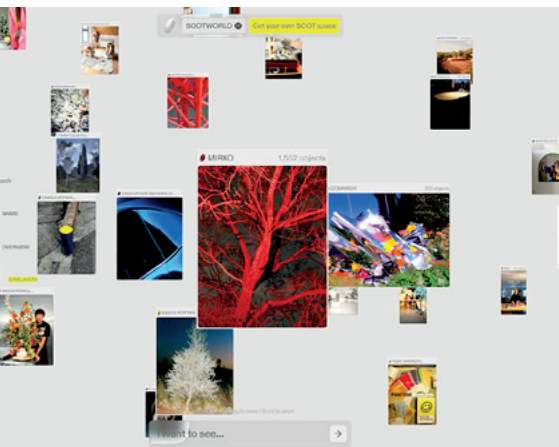
SOOT bevindt zich momenteel nog in een gesloten bètafase. Je kunt je inschrijven voor de wachtlijst via soot.com. Ze laten dagelijks geïnteresseerden op deze wachtlijst toe om een gratis account aan te maken. Het is mogelijk om tot 7.500 afbeeldingen te uploaden in één SOOT-werkruimte. De gratis versie biedt twee werkruimtes aan. Voor meer werkruimtes kun je een betaald account nemen. Je krijgt dan ook de mogelijkheid om de hele tijdlijn van je socialemediakanaal (YouTube, Instagram) te implementeren.

Staat het idee om te werken met een oneindige werkruimte je aan? Met de presentatietool Prezi maak je je slides ook op een oneindig canvas. Prezi is eerder aan bod gekomen in deze rubriek, in IP #4-2013.

Je vindt deze Lifehacking (inclusief linkjes) – en andere afleveringen van deze rubriek – ook in het archief op informatieprofessional.nl. <

▲ SOOT ▼

IP

**vakblad voor
informatieprofessionals**

**Hybride IP:
papier
en
online**

IP verschijnt jaarlijks vier keer op papier en vijf keer als digitaal magazine.

De papieren IP belandt gewoon in je fysieke brievenbus, de digitale IP krijg je als versleutelde link die we sturen naar het mailadres dat bij ons bekend is. Daarnaast kun je als abonnee alle IP's – papier en digitaal, vanaf jaargang 2011 – als vanouds raadplegen in het **online archief** op informatieprofessional.nl. De losse bijdragen in full-text en de hele nummers als pdf (papieren bladen) en als link (digitale magazines).

Let op: ontvang je IP als onderdeel van je lidmaatschap van de KNVI?

Dan werkt het inloggen anders dan voor directe abonnees.

Kijk daarvoor op de website van IP

www.informatieprofessional.nl

Still uit een video
van 'AI scifi storyteller'
Gossip Goblin

DA'S NIET ZO MOOI

Er was een tijd dat je voor school of je vriendenclub een krantje wilde maken. Met plaatjes uit magazines en bij elkaar geknipte tekstblokken. Het papier kon je met lijmresten en al meegeven aan je (in mijn geval) vader om er een fotokopie van te maken. Hij deed dat voor ons.

Wouter Bronsgeest

Duovoorzitter van de KNVI en associate lector Data Driven Government aan de Hogeschool Utrecht

Het 'magazine' zag er best strak uit. Een goede oefening om van amateur naar professional te groeien. Door de komst van tekstverwerkers en opmaakprogramma's is die tijd voorbij; de ervaring blijft. Ouders die nu een printje voor een

schoolkrantje willen maken, moeten al snel rapporteren aan hun ciso voor oneigenlijk datagebruik. Maar geen zorgen, want alles kan natuurlijk ... digitaal!

AI-beeldbommetjes

Knutselen bestaat gelukkig nog steeds, alleen is de vorm veranderd. Voor scholieren is oefenen een nieuwe fase ingegaan. Al-tooltjes worden naar hartenlust ingezet. Er wordt gespeeld met opmaak, beeld en verhaallijnen. Zakelijk gebeurt dat ook – zelfs digitale immigranten knutselen er lustig op los. Alleen ... heeft het tegelijkertijd andere effecten. Naast e-mailbommen ontstaan er ook AI-beeldbommetjes. Grappig binnen de Signal-app van het team, maar als ze 'corporate' gaan, wordt dat een ander verhaal. Mensen vinden hun eigen creaties natuurlijk superleuk. Inmiddels beginnen de AI-poppetjes en identieke posters mij echter wel heel erg op te vallen – steeds minder positief. Eigenlijk zijn ze gewoon vaak lelijk.

Creativiteit is mensenwerk

Dat komt wellicht omdat echte AI-artisten al zo veel verder zijn. Goede content creëren is en blijft een vak. Creativiteit is mensenwerk. De uitingen zie je bijvoorbeeld in de wereld van influencers en marketing. De kwaliteit

gaat omhoog en vormt een schril contrast met de genoemde poppetjes.

Veel in het oog springende AI-verschijningen hebben een vrouwelijk uiterlijk. Lil Miquela (@lilmiquela) is de 'pionier' van AI-influencers. Grote modehuizen zetten haar in. Shudu Gram (@shudu.gram) is bekend als AI-supermodel. Granny Spills (@grannyspills) is een 'oudere' influencer waar vele mensen graag advies aan vragen. Bij Aitana Lopez (@fit_aitana) uit Spanje en Milla Sofia (@millasofiafin) uit Finland is de AI-look bijna verdwenen. Net als bij Eva in heels (@eva_in_heels) en haar realistische fotoshoots, en Mia Zelu (@miazelu) en Ana Zelu (@anazelu) met hun travelblog.

Toon is gezet

Goed, de toon is dus gezet. De AI-studio van kunstenaar Zack London (aka Gossip Goblin) is er een die de hoge norm ruimschoots haalt. De vraag is nu alleen: gaan mijn lieve collega's die stap ook nemen? Of zal ik hun 'zelfgemaakte' AI-poppetjes maar gewoon naar de digitale prullenmand slepen?

Je vindt deze KNVI-bijdrage (inclusief linkjes) – en andere afleveringen van deze rubriek – ook in het archief op informatieprofessional.nl.

<

Shudu Gram

Granny Spills

Lil Miquela

Wilt u adverteren in

IP vakblad voor
informatieprofessionals

Bel 023-5714745

en vraag naar

Luciène Paap, of mail

l.paap@bureauvanvliet.com

voor gratis advies over de
advertentiemogelijkheden.

VAN VLIET BUREAU VOOR MEDIA-ADVIES

LIBRARIES & ARCHIVES LEADERSHIP PROGRAM

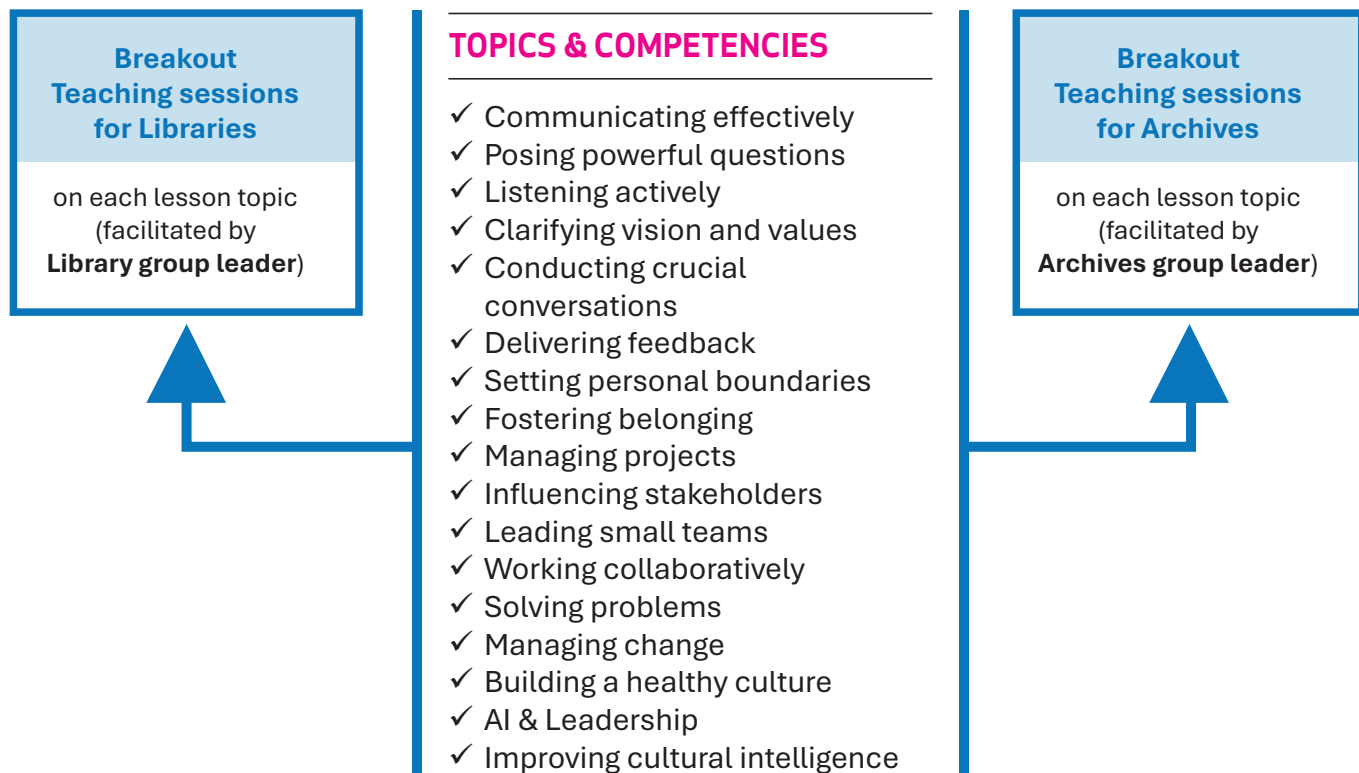
LLEAD

LLEAD: Leadership in Libraries, Archives & Records Management ... Powered by GO | School for Information

1 Program, 2 Tracks

Gain the Skills, Mindsets, and Network to GO to Next from Now

PROGRAM ADDED VALUE

- **Learning Retreat (October 2026):** Weeklong in-person learning retreat for all participants (Libraries & Archives) in the Netherlands. Includes Social & Professional networking and Tours to Libraries & Archives
- **Professional Development:** Instructor facilitated sessions taught by experts in the field; Guest Lectures (leaders in libraries & archives); Manager Orientation/Checkin Meetings; Combining theoretical knowledge on 5 Managerial Mindsets (Self, Relationships, Organizations, Change, Context) with practical assignments; Apply theoretical knowledge into daily workflows: Advancing professional growth and skills; Organization Case Study; Project Charter
- **Personal Development:** DiSC profile Assessment; Reflection Journals & Essays; Self Development Plan; Presentation Learning Skills; Facilitated mentorship/coaching

3 months.
Program starts
September 2026

Hybrid. Online classes (Zoom) and a weeklong in-person intensive learning experience in the Netherlands

www.schoolforinformation.org
www.libraryleadership.org
info@gopleidingen.nl
+31 70 351 2380